

THE
BIB
LICAL
ARCH
EOL
OGICAL
MUSEUM

819.728

OSZK

.....

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

KLASSZIKUS IRÁSOK

RABINDRANAT TAGORE
NACIONALIZMUS

VERLAG JULIUS FISCHER :: WIEN, 1922

RABINDRANAT TAGORE

NACIONALIZMUS

FORDITOTTA: BARTA SÁNDOR

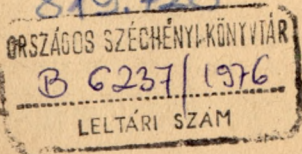
Sebrat
1928

VERLAG JULIUS FISCHER :: WIEN, 1922

OSZK

819.728

Nacionalizmus.

A nacionalizmus nyugaton.

Az emberiség története az utjába kerülő nehézségek szerint formálódik. Ezek feladatokat állítanak eléünk, amelyeket meg kell oldanunk, ha csak nem akarunk lesülyedni vagy egészen tönkremenni.

E nehézségek a föld különböző népeinél különbözők és leküzdésük módja adja meg különös karakterüket.

Ó-Ázsia szkitái természeti segélyforrásaik fukarságával küzdöttek. Legkényelmesebb megoldásként adódott nekik, egész lakosságukat, a férfiakat, asszonyokat és gyerekeket rablóbandákká szervezni és így azokkal szemben, kiknek főtéljesítményük a polgári közösség békés, építő, munkássága volt, ellenállhatatlan erővel jelentkeztek.

Szerencsére azonban az ember számára kínáló legkényelmesebb ut nem a legalkalmasabb ut is egyuttal. Ha, mint a farkasok éhes falkáinak, csak ösztöneit kellene követnie, ha nem volna egyben erkölcsös lény is, úgy ezek a rablóhordák időközben már az egész földet feldúlták volna. De az ember, ha akadályokkal találja szemben magát, kénytelen elismerni magasabbrendű természete törvényeit, amelyeknek figyelmen kívül hagyása pillanat-

nyilag hasznot hajthat ugyan a számára, de biztosan vesztébe viszi. Mert, ami az alacsonyrendű természetnek csak akadály, a magasabbrendű életformának lehetőség a teljesebb fejlődéshez.

Indiának történelme kezdete óta feladatai között való volt: a faj-probléma. Etnológiailag különböző fajok kerültek ebben az országban közeli érintkezésbe egymással. Ez a tény volt minden időkben és még ma is a legfontosabb történelmünkben, kötelességünk tehát, hogy szemébe nézzünk s hogy emberi értékünket e kérdés legmélyebb értelemben vett megoldásával bebizonyítsuk. Mindaddig, míg ezt a feladatot nem teljesítettük, boldogulás és szerencse messze el fog kerülni bennünket.

Vannak népek a világon, akiknek az őket körülvevő természetben akadályokat kell leküzdeniök, vagy pedig hatalmas szomszédok fenyegetik őket. Ezek erejüket nemcsak oly mértékben szervezték meg, hogy a természet, vagy emberi szomszédság révén veszedelem többé ne fenyegethesse őket, hanem fölös erejükkel maguk váltak mások veszedelmévé. A mi országunk története azonban, ahol a nehézségek belső természetűek, állandó szociális kiegyenlítődések és idomulások és nem egy védelemre és támadásra szervezett hatalom története.

Sem a kozmopolitizmus szintelen meghatározatlansága, sem a nemzeti kultusz szenvedélyes önistenítése nem célja az emberiségnek. És India megkísérelte feladatát teljesíteni egyrészt akkor, amikor a különbségeket szociális rendbe foglalta és másrészt, amikor a szellemi egység tudatát kifejlesztette. Súlyos hibákat követett el az által, hogy

a fajok között tul merev korlátokat állított fel, a kasztrendszerrel egyes osztályokat tartósan elnyomott és kisebb értékűre ítélte; gyakran megnyomorította gyermekeinek szellemét, életüket megszükitette csak azért, hogy a szociális formákba beleilleszthesse őket; de évszázadokon át mindig új kísérleteket tett és kiegyenlítődéseket teremtett.

India feladata olyan volt, mint azé a gazdasszonyé, akinek valamennyi szokásaiban és szükségleteiben egymástól teljesen különböző vendégekről kell gondoskodnia. Mindez végtelen nehézségekkel jár, amelyeknek megszüntetése nemcsak tapintatot követel, hanem igaz összeműködést és az emberfaj egységének tudatát. Ezt a tudatot általánossá tenni nagyban segítették már a régi Upanishadók idejétől egész a mi időkig a nagy vallásos tanítók, akiknek céljuk minden emberi különbség kiirtása volt, a mindent elöntő istentudatban. A mi történetünk bizony nem királyi birodalmaknak a politikai tulsúlyért folytatott harcban való felvirágzásából és széttözléséből áll. Nálunk az ilyen eseményekről szóló tudósításokat megvetik és elfelejtették, mert ezek semmiesetre sem adják, népünk igazi történetét. A mi történelmünk szociális életről és vallásos ideálok megvalósításáról ad hirt.

De érezzük mégis, hogy munkánkat még nem végeztük el. A világ áradata átsöpört országunk fölött, új elemek özönlöttek hozzánk s nagyarányu alkalmazkodás vált szükségessé.

Ezt annál inkább érezzük, mert a Nyugat tanításai és példája épen ellentmond annak, amit mi feladatunknak tartunk. Nyugaton a kereskedelem és a

politika nacionalista mechanizmusával az emberiséget szépen, rendesen bálákba préselik össze, amiknek meg van a magas piaci értékük és busás hasznot hajtanak; vasgyűrűkkel vannak megabricsolva, felirattal ellátva, tudományos gonddal és pontossággal szabályozva. Isten emberinek teremtette az embert; de ez a modern termék oly csodálatos-szabályosan van kikészítve és fényezve, a gyári áru karakterét annyira magán viseli, hogy a teremtőnek nem kis fáradságába fog kerülni, abban szellemi lényre ismerni, arra a teremtményre, akit saját isteni képmására teremtett.

De elébe vágok a sorrendnek. Amit mondani akartam, ez. Vegyétek, ahogy akarjátok: ez az India legalább öt évezred óta arra törekedett, hogy békében éljen és ez az India ment volt a politikától és nacionalizmustól, egyedüli becsvágya az volt, hogy a világot, mint lelkes valamit ismerje meg s életének minden pillanatát alázatos ájtatossággal és a világgal való örökös és személyes rokonságának boldog tudatában töltse. Az emberiségnek erre a félreeső részére, amely a gyermekek jámborságával és az idő bölcsességével élt, tört rá a Nyugat nemzete.

Korábbi történetének minden harcában, csel-szövényeiben és csalásaiban India maga nem vett részt. Mert az ő szülővárosai, szántóföldjei, templomai, iskolái, amelyekben tanítók és tanulók egyszerűségben, jámborságban és csendes munkában éltek együtt, falvak békés önkormányzatukkal és egyszerű törvényeikkel — mindez valóban Indiához tartozott. De nem úgy a trónjai. Ezek oly kevésbé érintették mint a felhők, a melyek majd bibor pom-

pában szinesedve, majd feketén, vihart fenyegetőn feje fölött átvonultak. Gyakran pusztítások jártak a nyomukban, melyek azonban hasonlatosak voltak a természeti katasztrófákhoz; s nyomaik rövidesen eltűntek.

Ezuttal azonban máskép volt. Ezuttal ez nem volt pusztán az életfelületet érintő hajsza lovas és gyalogos katonákkal, drága takarókat, fehér sátrakat és napernyőket cipelő elefántokkal, türelmes tevék soraival, melyek a királyi udvar terheit hordozták, fuvolásokkal és dobverőkkel, márvány dómokkal és mecsetekkel, palotákkal és sirokkal. Mindez úgy jött és ment, mint habzó bor gyöngye és vele a váratlan föllépő és hirtelen eltűnő története az árulásoknak és hűségeknek. Ezuttal azonban a Nyugat nemzete, mélyen a földbe ékelte mechanizmusának csápjait. Ezért mondom nektek: önmagunknak kell tanúságot tennünk arról, hogy népünk mit jelentett az embe-riségnek. Megismertük az Indiába betört mongolok és afghánok hordáit, de nem mint nemzeteket, hanem mint különös vallásu és szokásu, jó és rossz tulajdon-ságokkal rendelkező emberi fajokat ismertük meg őket.

Az adódó alkalmakhoz mérten szerettük és gyűlöltük őket, harcoltunk értük vagy ellenük, olyan nyelven beszéltünk velük, amely sem a miénk, sem az övéké nem volt és így a magunk részéről elő-segitettük irányítani országunk sorsát. Ezuttal azon-ban nem királyokkal, nem emberi fajokkal volt dol-gunk, hanem egy nemzettel — nekünk, kik magunk nem vagyunk nemzet.

Most az egyszer saját tapasztalatunkból akarjuk a kérdést megválaszolni: mi egy nemzet?

Egy nemzet, egy nép politikai és gazdasági egyesülése értelmében az a jelenség, amelyet egy ország, mechanikai célra megszervezett egész népessége ad. Az emberi társadalomnak, mint ilyennek, nincs önmagából kinövő célja. Öncélú. Ő a forma, amelyben az ember, mint szociális lény saját akaratából kifejezi magát. Ő az emberi vonatkozásoknak természetes rendje, amely lehetőséget ad az embereknek, hogy életideáljaikat közös igyekezettel kifejlesszék. Van egy politikai oldala is, ez azonban egy különös célt, az önfentartás célját szolgálja. Ez a hatalom oldala s nem az életideálé. Es így a régebbi időben a politika csak szakembereknek fentartott különös terület volt. De ha a tudomány és a mindinkább tökéletesedő szervezés segítségével ez a terület erősödni kezd és gazdag termést hoz, akkor csodálatos gyorsasággal lépi túl határait. Mert akkor összes szomszédos területeit materiális haszonkeresés mohó vágyára és ennek következtében kölcsönös féltékenységre sarkantyuzza. És mert mindenki féli a másikat, mindenkinek hatalomra kell törekednie. Eljön az az idő, amikor nincs többé megállás, mert a verseny egyre féktelenebb lesz, a szervezkedés egyre nagyobb méreteket ölt és eluralkodik az önzés. Mivel a politika az emberek nyereségvágyából és félelméből előnyöket huz, egyre nagyobb teret foglal el a társadalomban és végül is uralkodó hatalommá lesz.

Jóllehet, hogy ti a szokásoktól eltompultan elvesztettétek érzéseiteket aziránt, hogy manapság az emberi társadalom természetes kötelékei elszakadtak és egy tiszta mechanikus szervezetnek adnak helyet,

de mindenütt láthatjátok ennek jeleit. Látjátok, mint hirdetnek egymásnak kölcsönösen háborút a férfi és az asszony, mert elszakadt az a természetes kötelék, amely harmóniában összekötötte őket. A férfi még csak hivatásember, aki önmagának és másoknak gazdagságát szolgálja, ami közben állandóan a hatalom kerekét forgatja — önmaga és az általános bürokrácia öröme. Az asszony elfonnyadhat vagy elpusztulhat, vagy egyedül vivhatja meg életharcát. És így a természetes együttműködés helyébe a verseny került. Így hasonul át egymásközti viszonyában a férfi és az asszony lelki természete is és viszonyuk a nyers, harcoló elemekhez lesz hasonló, s nem az ember viszonyához, aki egy kölcsönös odaadásra alapított egyesülésben keresi kiegészülését. Mert azok az elemek, amelyek nem egyesülhetnek többé, természetesen, elvesztették létük értelmét. Mint a tulszük térbe összepréselt, gázmolekulák, úgy állanak ők is állandó harcban egymással, amíg magát az edényt, amely fogva tartja őket, szétfeszítik.

És gondolatok azokra, akik anarchistáknak nevezik magukat s akik a hatalomnak az individuumra nehezedő nyomását semmiféle formában sem akarják eltűnőni. Lázongásuknak alapja az, hogy a hatalom valami túl absztrakttá lett; tudományos produktum, amelyet az emberi egyéniség beolvasztásával a nemzet politikai laboratóriumában állítanak elő.

És mit jelentenek a gazdasági életben azok a sztrájkok, amelyek letörésük után, mint terméketlen talajon a csalánbokrok, ujult erővel újból fölburjánzanak? Mi egyebet, minthogy a gazdagságot termelő mechanizmus egyre jobban tengernyivé dagad és

semmilyen viszonylatban nem áll többé a társadalom egyéb szükségleteivel — s hogy sulya alatt az igaz ember egyre inkább elnyomatás alá kerül? Egy ilyen állapot elkerülhetetlenül állandó háborút idéz fel azon elemek közt, amelyek többé nem a teljes emberiség ideáljától vannak eltelve: és tőke és munka örökös gazdasági harcban állnak egymással. Mert a gazdagságért és hatalomért való mohóság nem ismer határokat és a haszonlesésből eredő kiegyezés sohasem hozhat végérvényes kiengesztelődést. Ezek mindvégig féltékenységet és bizalmatlanságot kell hogy szüljenek és a vég csak egy hirtelen beütő romlás, vagy szellemi ujjászületés lehet.

Ha ez a politikai és kereskedelmi szervezet, melyet nemzetnek neveznek, a magasabb emberi életforma harmóniája árán mindenhatóvá lesz, akkor bajok vannak az emberiség ügye körül. Ha egy családapa játéknak adja magát és övéi iránti kötelességét másodhelyre helyezi, akkor nem ember többé, hanem nyereségvágytól hajszolt gép. Akkor olyan dolgokat követhet el, amelyekért normális viszonyok közt szégyenkezne. S mint az egyesnél, úgy van ez az emberi társadalomnál is. Ha ez nem több szervezett erőnél, akkor nagyon kevés bűn akad, amelynek elkövetésére ne volna képes. Mert a gép célja és létjogosultsága a materiális eredmény, míg az ember célja és rendeltetése egyedül a jó. Ha ez a szervező gép nagyobb méreteket kezd ölteni és a gépmunkások a gép részévé válnak, akkor az egyéni ember pusztá agyrémmé válik: minden, ami emberi volt, géppé lesz és a legcsekélyebb részvétérzete és minden erkölcsi felelősség nélkül a politika kerekét forgatja.

Jóllehet, hogy még ebben a lelketlen üzemben is megkísérelti az ember erkölcsös természete, hogy mint ilyen, megőrizze magát, de valamennyi kötelek és hengerek csikorognak és visitanak, az emberi szív szálai összebogozódnak az emberi gép kerékművében és csak nagy fáradtsággal válhatik az erkölcsös akarat, sápadt, elsatnyult másává annak, amit létrehozni megkísérelt.

Ez az absztrakt lény, a nemzet, kormányozza Indiát. Valami konzervfajtát hirdetnek itt nálunk, amelyet állítólag úgy állítanak elő és csomagolnának, hogy azt emberi kéz nem érinti. Ez a leírás illik arra a módra, ahogy Indiát kormányozzák; emberi kezét itt is alig lehet érezni. A kormányzóknak nem kell birniok nyelvünket, hivatalnoki minőségükön kívül nem kell személyes érintkezésbe jutniok velünk, gögös távolból elősegíthetik, vagy hátráltathatják törekvéseinket, módjukban van meghatározott politikai utra vezetni bennünket és azután hivatali gépezetük drótján onnan visszaráncigálni; az angol ujságoknak, melyeknek hasábjai a dologhoz illő páthosszal kimerítően foglalkoznak a londoni utcákon előforduló balesetekkel, csak egy rövid jegyzetet kell hozniok arról a nyomoruságról, amely India egyes részeit olykor meglátogatja és amely néha a brit szigeteknél nagyobb területekre terjed.

De mi, akiket kormányoznak, nem vagyunk pusztán absztrakció, mi élő érzésekkel teli individuumok vagyunk. Ami hozzánk, élettelen politika formájában jön, a legbensőbb életvelünkbe nyomulhat, népünket talán örökre meggyöngyítheti és tehetetlenné teheti anélkül, hogy a másik oldalon egyetlen emberi mozdula

volna fölfedezhető, vagy legalább is úgy fölfedezhető, hogy valami hatása lenne. Ilyen átfogó és összegező s ennyire rettenetes felelősséggel járó cselekedetet az ember ott sohasem fog ily nagyfoku, rendszeres gondatlansággal elkövetni, ahol mint egyéni ember jelentkezik. Ilyen cselekedetek csak ott válnak lehetségessé, ahol az ember az absztrakciók polipja lesz, aki számlálatlan szívókorongjaival kigyózó karjait mindenfelé messze kinyújtja, még a távoli jövőbe is. A nemzet ilyen kormányzása alatt a kormányozottakat bizalmatlansággal üldözik és ez a bizalmatlanság a szervezett agyak és izmok hatalmas tömegét tölti el. Büntetések szabnak ki, amelyek számlálatlan emberszívben véres nyomokat hagynak hátra; de ezek a büntetések egy olyan teljesen absztrakt erőszakszervezet által kerülnek kiosztásra, amelyben a nemzet egész lakosságának emberi egyénisége felolvadt.

Én itt mindazonáltal a kérdést nem csak annyiban akarom tárgyalni, amennyiben saját országgal kapcsolatos, hanem annak az egész emberiség jövőjére szóló jelentőségéről akarok beszélni. Itt nem az angol kormányról, hanem a nemzetkormányáról van szó, — a nemzetről amely egy egész nép szervezett önzése, s mindannak a megtestesítője, ami a legkevésbé emberi és legkevésbé szellemi. Intim tapasztalatokra csak az angol kormánynál tettünk szert, és föltételezhető, hogy addig, amig egy nemzet kormányáról van szó, az angol még egyike a legjobbaknak. Figyelembe kell vennünk azt is, hogy Keletnek szüksége van Nyugatra. Különböző életlátásunkkal, amelyek az igazságról való különböző

elgondolásainkra vezettek, kiegészítjük egymást. Ha igaz továbbá, hogy Nyugat szelleme, mint valami szélvihar vonult el szántóink fölött, úgy igaz az is, hogy élő magvakat is hozott magával, amelyek halhatatlanok. És ha eljutunk Indiában odáig, hogy befogadjuk magunkba azt, ami a nyugati kultúrában tartós, úgy eljutunk egyszer abba a helyzetbe, hogy e két nagy világ között kiengesztelődést hozzunk létre. Akkor az egyoldalú uralomnak nyomasztó és sértő állapota véget ér. S ami még többet jelent, meg kell gondolnunk, hogy India története nem egy meghatározott faj története, hanem, hogy annak leforgása alatt abban különböző fajok végeztek teremtető munkát — a dravidák és árják, az ó-görögök és perzsák, és Nyugat és középázsia mohamedánjai. Most az angolokon van a sor ennek a történelemnek igazat adni és életük sujtásával meggazdagítani, s nekünk sem jogunk, sem hatalmunk nincs ezt a népet megakadályozni abban, hogy India sorsát együtt építse velünk. Ezért, amit a nemzetről mondok, nem csak különösen India történetére, hanem az emberiség történetére vonatkozik.

Ez a történelem olyan stádiumba jutott, amelyben az erkölcsös ember, szinte anélkül, hogy tudna róla, egyre jobban helyet csinál a politikus embernek, az üzletembernek, a körülhatárolt célt szolgáló embernek. Ez a természettudományok csodálatos haladásában támogatásra találó folyamat egyre hatalmasabb és mérhetetlenebb lesz, kibillenti az embert erkölcsi egyensúlyából, mert létének emberi felét lélektelen szervezetekkel engedi tulterhelni. Éreztük ennek vasmarkait életünk gyökerén és az emberiségért

kell fölállanunk, figyelmeztető hangunkat hallatni: hogy borzalmas járvány ez a nacionalizmus, amely karmaiba kerítette a mai emberiséget és annak életerején élősködik.

Mint embereket becsülöm és szeretem az angolokat. Nagyszivü férfiakat, nagy gondolkodókat s a tettek nagy embereit termelték ki magukból. Nagy irodalmuk van. Tudom, hogy szeretik az igazságot és a szabadságot és gyűlölik a hazugságot. Érzéseikben tiszták, lényükben nyíltak, barátságukban hűek; cselekedeteikben becsületesek és megbízhatók. Azok a személyes tapasztalatok, amelyeket tudósaik és íróik körében tettem, nemcsak gondolatmélységük és kifejezésük erőteljessége, hanem lovagias emberségük iránt is csodálkozásomat váltotta ki. Ugy éreztük ennek a népnek nagyságát, miként a napot érezzük; ami azonban a nemzetet illeti, az sűrű, fullasztó köd a számunkra, amely a napot magát is elfödi.

Ez a nemzeti kormány sem nem angol, sem pedig nem különössajátsága valamely más népnek; alkalmazott tudomány és ezért akárhol is alkalmazzák, alapjában többé-kevésbé önmagára hasonlít. Olyan, mint egy hidraulikus prés, amelynek nyomása személytelen és éppen ezért hibátlan működésű. Erejének nagysága különböző gépeknél különböző lehet. Vannak olyan gépek is, amelyeket kézzel hajtanak és amelyek ezért a lazább nyomás következtében bizonyos mozgásteret hagynak, azonban szellemben és módszerben a különbségek csekélyek. Ha kormányunk holland, francia, vagy portugál volna, ugy lényegében ugyanazon utakon járna, mint ez. De még az is lehetséges, hogy egyes

esetekben az organizáció nem volna olyan kérlelhetetlenül tökéletes és, hogy talán fennakadna a gép kezekén az emberségnek egy darabkája, amelyben lüktető szívünk megfogódzhatna.

Mielőtt a nemzet uralma megkezdődött, már voltak idegen országbeli kormányaink, s ezek is, mint minden kormány, valami gépszerűséget hordtak magukon. Azonban közöttük és a nemzet kormánya közt olyan a különbség, mint a rokka és a szövőgép között. A rokka gyártmányaiban az élő, érző emberkéz varázsa mutatkozik meg és békés zümögése az élet zenéjével harmónikus. De a szövőgép munkája merev és kérlelhetetlenül pontos, monoton. Nem tagadjuk, hogy ezelőtt, a személyes kormányok idejében zsarnokságról, igazságtalanságról és zsarolásokról szóló esetek fordultak elő. Ezek szenvedéseket és nyugtalanságokat hoztak ránk és mi hálásak vagyunk, hogy megszabadítottunk tőlük. A törvény védelme, amely részünkül jutott, nemcsak ajándék, hanem értékes tanítás is. Megtanít bennünket, miféle nevelés szükséges ahhoz, hogy a kultúra állandó és a haladás folytonos legyen. Általa világossá lesz előttünk, hogy van az igazságnak egyetemes szabálya is, a melyre osztályára és színére való tekintet nélkül minden ember jogot formálhat.

India jelenlegi kormányzásában a törvénynek ez az uralma helyreállította e nagy kiterjedésű országban, — amelyben különböző fajú és szokású népek laknak — a rendet. Lehetővé tette a népeknek a közelebbi érintkezést s egy magasabb cél érdekében való szövetkezést.

De, ami India különböző fajaiban a testvéri egyesülés vágyát fölkelte, az a Nyugat szelleme

és nem a Nyugat nemzete volt. Ha tanult is valaha valamilyen ázsiai nép magasabb bölcsességet Nyugattól, ez mindig a nyugati nemzet ellenére történt. Japán csak azért tudta a nyugati kultúrát oly nagy mértékben elsajátítani, mert képes volt dacolni a nyugati nemzet uralmával. És Kinárák, amelyet e nyugati nemzet, morális és fizikai élete forrásában fertőzött meg, talán még sikerülni fog ha ugyan a nemzet nem fogja megakadályozni ebben, Nyugat tanításait ellesni. Csak nemrégén történt, hogy a Nyugat által évszázados szendergéséből felkeltett Perzsia feltápászkodott, hogy a nemzet által újból azonnal letapostassék és elhallgattassék. Ugyanez a jelenség mutatkozik itt nálatok Amerikában is, ahol a nép vendégszerető, de nem a nemzet, amely úgy fogadja a keletről érkező vendéget, hogy az, mint hazája képviselője, megáláztatva érezi magát előttetek.

Mi Indiában a Nyugat szellemének és a Nyugat nemzetének összetűzése alatt szenvedünk. A nyugati kultúra jótéteményeiben a nemzet csak a legszűkebb mértékben részesít bennünket. Életképességünk nullpontjára igyekszik szellemi táplálásunkat leszorítani. Népünk nevelését oly szegényesen intézi, hogy ez minden európai ember becsületérzetét fel kell, hogy lázítsa. Láttuk, hogy a nyugati országokban hányféle uton bátorítják a népet arra, hogy kiképezze magát és minden lehetőséget megadnak neki, hogy alkalmassá váljék a világpiacon folyó nagy versenyre. Mig Indiában a nemzet egyedül azt teszi értünk, hogy elmaradottságunkon gunyolódik. Miközben minden lehetőséget elzár előlünk és

revelésünket csak arra a minimumra korlátozza, amely egy idegen kormánynak a kormányzáshoz szükséges, lekiismeretét e nemzet azzal nyugtatja meg, hogy cinikus bölcsességgel buzgón hirdeti, hogy Kelet Kéet és Nyugat Nyugat marad és hogy ezek ketten sohasem lehetnek egygyé. Ha el kell hinnünk, amit nyugati tanítónk gunyolódása a szemünkre vet, hogy majlnem két évszázadon át tartó gyámsága alatt India nemcsak képtelen maradt önmaga kormányzása, hanem szellemi téren sem tudott semmit sem felmutatni — ugy ezt a nyugati kultúra alkatának és annak tulajdonitsuk-e, hogymiezt anyugatikulturát nem vagyunk képesek befogadni, vagy a nemzet számító becsfágyának tulajdonitsuk, amely az európaiak feledatát, Kelet civilizálását vette magára? Hogy a japán nép olyan adományokkal van megáldva, amelyekben mi hiányt szenvedünk, ezt készséggel elismerjük, de hogy szellemünk az ő szellemükkel összehasonlítva természettől alkatmatlan a teremtésre, ezt még azoknak sem ismerhetjük el, akiknek pedig ugyancsak veszélyes ellentmondanunk.

A valóságban ugyanis a nyugati nacionalizmus nem szociális összeműködésre van alapítva, hanem legbensőbb magváig a harc és a hódító önzés szellemétől van áthatva. A hatalom szervezetét a tökéletességig fejlesztette, de nem így a szellemi ideáлизmust. Szelleme hasonló a ragadozóéhoz, amelynek mindenáron meg kell szereznie zsákmányát. Semmiképpen sem hajlandó eltérni, hogy vadászterületei kulturországokká változzanak át. Igen, alapjában véve ezek a nemzetek, vadászterületeik nagyobb kiterjedéséért harcolnak. Ezért áll a Nyugat nemzete mint valami

gát a nyugati kultúra szabad áradata elé, hogy ezt a kultúrát a nemzet nélküli ország elől elzárja. Mert ezt a kultúrát is hatalmi céljaira használja ki, tehát megpróbálja azt lekötni és kizsákmányolási célait szolgáló forrásait elzárni.

De mindezek ellenére az emberi természet örvénye mégis az erkölcsi törvény és az ezt szolgáló kultúrának, amely azokból él, akiktől jótéteményeit megtagadja, félerkölcössége okozza majd romlását. Az általa tenyésztett rabszolgaság, lassankint kiszáritja szabadságszeretetének forrásait. A tehetetlenség, amelyre áldozatait kárhoztatja, teljes súlzával ránehezedik és eljön a nap, amikor a világ minden olyan országa, melyet a nemzet önéletében és önfentartásában megakadályoz, minden terhek leg-súlyosabbjaként fog ránehezedni és az örvénybe fogja taszítani. Ha a hatalom odáig megy, hogy útjának akadálytalan továbbvitele érdekében minden akadályt félretol, akkor győzelmes diadalmenete váratlan bukással végződik. Erkölcsi féke anélkül, hogy maga ezt észrevenné, napról-napra jobban meglazul és végzetévé lesz az az út, amelyen oly akadálytalanul rohan.

Az európai kultúra minden adományából csak a törvény és a rend az, amit a nyugati nemzet bő mértékben juttatott osztályrészünkül. Míg a kis szopós-üveg, amelyen nevel bennünket, majdnem teljesen üres és az egészségügy a nyomoruság alján tengődik, addig a belügyi szervezet intézménye, a közigazgatás és a rendőrség, a titkos rendőrség, a titkos kémrendszer abnormális testületté fejlődik és az országnak minden sarkában elharapódzik. Szükség

van rájuk a rend fentartása érdekében. De ez a rend nem tisztára csak negatív jó? A rendnek nem-e az adja meg a létjogosultságát, hogy a népnek akadálytalan fejlődéséhez több lehetőséget teremtsen? Feladata nem az-e, mint a tojáshéjjáé, amelynek értékét az adja, hogy a csibét és annak táplálékát megvédi és az embernek kényelmes formában reggelit szolgáltat? A pusztáigazgatás terméketlen, nem alkotó, élettelen valami. Olyan, mint a gőzhenger, mely ugyan borzasztó sulyos és erős, s amelynek meg van a maga haszna is, de semmit sem tehet a föld megtermékenyítése érdekében. S ha azután, hogy borzalmas művét elvégezte, a béke adományát kínálja nekünk, csak halkan mormolhatjuk: »A béke jó, de élni jobb és ez az adomány az, mely Isten által nekünk adatott.«

Viszont igaz az is, hogy régebbi kormányaink sok előnyét nem birták a mai kormánynak. De mivel nem a nemzet kormányai voltak, szövetségük nagyon lazán volt szöve és elég teret hagyott ahhoz, hogy tulajdon életünk is odalövelhesse szálait s mintáját titokban beszövhessen. Bizonyos, hogy ez időkben olyan dolgokat is el kellett viselnünk, amelyek rendkívül kényelmetlenek voltak a számunkra. De tudjuk, ha meztláb járunk kavicsos utakon, lábaink lassan megszokják a barátságtalan föld szeszélyeit; míg a legkisebb kavics is kint és nem hagy nyugváshoz jutni, amint cipőnkbe nyomul. S a nemzet által való kormány ilyen cipő — pontosan körülzár, meghatározott rendszer szerint szabályozza lépteinket s alig hagy valami szabadságot lábainknak, hogy bennük elhelyezkedjen. Ha ti most statisztikáitokat

mutatjátok nekünk, amelyek azoknak a kavicsoknak a számát tartalmazzák, mik ezelőtt érték lábainkat és ezeknek számát a mai rendszer csekély számú kavicsaival akarjátok összehasonlítani, úgy nem végeztek lényegbevágó munkát. Nem a külső akadályok számáról van szó, hanem az egyén tehetetlenségéről, mely nem képes azokat utjából eltakarítani. A szabadságnak ez a korlátozása olyan baj, amely nem annyira a méreténél, mint inkább minőségénél fogva válik elviselhetetlenné. És nem kerülhetjük el, hogy meg ne lássuk azt az ellentmondást, hogy mialatt a Nyugat szelleme a szabadság zászlója alatt vonul előbbre, a Nyugat nemzete szervezeteinek vasláncait kovácsolja, a legkeményebbeket és legszéttörhetetlenebbeket, amilyeneket az emberiség történetében valaha kovácsoltak.

Mikor India még nem volt a szervezés uralma alatt, viszonyai megváltozásának lehetősége még elég nagy volt ahhoz, hogy ez a tény erőteljes és bátor férfiaknak azt az érzést adja, hogy népük sorsának irányítását egyszer a saját kezükbe vehetik majd. A váratlanban való reménykedés mindig meg volt s a képzelőerőnek szabadabb játéka úgy a kormányzók, mint a kormányzottak részéről befolyásolta a történelem menetét. Nem állottunk olyan jövő előtt, amely, mint valami gránitkockákból való fehér, hideg fal meredt erőink kiélése és kiszélesítése elé, ahol is a reménytelenség abban rejlik, hogy ezek az erők gyökerükben hálnak el a mesterséges bénítási rendszer következtében. Mert a nemzetnélküli országban minden egyes ember az egész idegen nemzet erőszakuralma alatt áll, amelynek soha el nem fáradó ébersége — mivelhogy ez a gép

ébersége — nélkülözi az emberi elnézés és megkülönböztetés lehetőségeit. Egyetlen gyanus mocsnásra csupa szemmé válik az egész szörny és az általa uralt végtelen tömegből egyetlen lény sem tud rettenetes, merev vigyázótekintete alól kibujni. És amint a srófon csak a legkisebbet csavarják, az egész lakosság, férfiak, asszonyok, gyermekek érzik, mint szorítja egyre erősebben őket, mint rabolja el lélekzetüket és nincs menekvés, sem odahaza, sem valamely idegen országban.

Az élettelennek az előre gyakorolt állandó, szörnyű, gépies nyomása alatt nyög ma a világ. Nemcsak az elnyomott fajok, hanem ti is, akik szabadoknak hiszitek magatokat, a nacionalizmus bálványának áldozatok fel szabadságtokat és embersegteket és a bizalmatlanság, kapzsiság tompa, megmérgezett atmoszférájában éltek, amely immár elterjeszkedett az egész világ fölött.

Láttam Japánban, mint veti magát oda lelkileg, önként az egész nép a jogfosztásnak és hogy hagyja szabadságát megszabdalni egy kormánytól, amely gondolatait, érzéseit mesterségesen termeli ki, mindenfajta idomítható rendszabályokkal, gyanakvón felvigyáz, ha a nép szellemi dolgokkal való foglalkozásra készülődik és szorosra fogott gyeplővel nem igazi céljaihoz, hanem oda vezeti a népet, ahol receptjei szerint egyenletes masszává olvaszthatja össze őket. És a nép örömmel és büszkeséggel illeszkedik ebbe az általános szellemi rabszolgaságba, mert azzal a beteges vággyal van eltelve, hogy ő is nemzetnek nevezett erőgéppé legyen és más gépek kollektív önzését utánozza.

Ha a nacionalizmusnak egy ilyen ujdonsült fanatikusát törekvései bölcsessége felől megkérdez az ember, akkor az így válaszol: »Amíg ebben a világban a nemzetek ennyire terjeszkednek, nincs jogunk magasabb emberségünknek szabad fejlődést adnunk. Összes erőinkre a veszedelem elleni védekezéshez van szükségünk és ezt a legjobban akkor tesszük, ha a legnagyobb mértékben sajátitjuk el, magukat a veszedelmet alkotó erőket. Mert a modern világban lehetséges egyetlen testvériesülés, a zsi-vánságban való cinkosság.« A Japánban csak nemrég annyira ünnepeelt japán-orosz testvéri szövetség alapja nem a keresztény vagy buddhista szellem hirtelen újjáéledésében keresendő, hanem a kölcsönös egymást-fenyegetésben, ami a modern hitelvek szerint sokkal valószínűbb és elhihetőbb.

Nem lehet letagadni, hogy ez a világ nemzeteinek igazi képe és az egyetlen tanulság, amelyet ebből a föld népei merithetnek, az, hogy minden testi, lelki és erkölcsi erejüket megfeszítve, a hatalomért való nagy mérkőzésben egymást letéperjék. A régi időkben Spárta minden figyelmét arra fordította, miként válhatna hatalmassá: azáltal, hogy emberségét megcsonkította, ez sikerült is neki, de bele is halt az amputációba.

Bennünket azonban nem vigasztal az a tudat sem, hogy az emberi természet megcsonkítása, mely alatt a mai idők szenvednek, nemcsak a leigázott népekre vonatkozik, hanem azoknál a népeknél, amelyek magukat szabadaknak hiszik még nagyobb ez a baj, mert a bajt, mint ilyent nem is ismerik fel és nem foglalkoznak vele önként kellőleg. Ha magasabb

életjavaitokat a nyereségért és a hatalomért elcserélték, úgy ez szabad választásokból történik és miattam akár álljatok ide mellém és örvendeztetek gyarapodó sikereiteken, mialatt lelketek hajótörést szenved. De nem kell-e majd valamikor számadást adnotok arról, hogy egész népekben a legmagasabb fokig fejlesztetitek és szervezitek az önzést és ezt jónak nevezitek? Kérdezem tőletek, akad-e az emberiség történetének akár legsötétebb szakaszában is valami oly szörnyűséges, mint e gáztette a nemzetnek, amely karmát mélyen a világ meztelen husába vájja s amelynek egyetlen gondja az, hogy egy pillanatra se enyhítsen szorításán? Nyugat népei, akik ezt a szörnyet szültétek, el tudjátok-e képzelni azoknak vigasztalan kétségbeesését, akik a szervező ember absztrakt kísérletének áldozatául estek? Bele tudjátok-e helyezni magatokat e népek helyébe, amelyek emberségük örökös elvesztésére látszanak elátkozva lenni s amelyeket nemcsak emberségükben bántanak meg állandóan, hanem amelyeknek örömdalokat kell énekelniök egy olyan gépies apparátus kifogástalanságáról, amely a gondviselésnek rendeltetett följük.

Nem láttátok, hogy amióta a nemzet létezik, az egész világ úgy fél tőle, mint egy kísértettől? Ahol csak egy homályos sarok létezik, ott félnek titkos rosszakaratótól s ahol szeméit nem kell félni, ott állandóan a hátát félik az emberek. Minden lépés zöreje, minden hang a szomszédságban összerezzenti az embereket. És e félelem minden gonoszat felébreszt az emberi természetben. Annyira hat rá, hogy embertelenségét már szinte nem is szégyenli. Okos

hazugságokon igyekeznek javát keresni. Ünnepeles fogadalmak éppen ünnepelességük miatt válnak nevetséges bohózáttá előtte. A nemzet minden hatalmi kikészítésével és eredményeivel, zászlóival és jámbor himnuszaival, istenkáromló templomi imáival és hazafiúi nagyhanguságának minden frázisos mennydörgésével sem tudja azt a tényt elálcázni, hogy a nemzetnek maga a nemzet a legnagyobb veszedelem, hogy valamennyi óvintézkedései ellene irányulnak és minden új nemzet születése egy új veszedelemtől való félelemérzését kelti föl benne. Egyetlen kívánsága, hogy a határán túli világ gyöngességét hasznára fordítsa, mint egyes rovarfélék, a melyek áldozatuk védtelen husában nevelik tojásaikat s amelyben csak annyi életet hagynak, hogy élvezhetők és táplálók legyenek. Ezért mindenkor képes aztán mérges váladékát más népek életszerveibe oltani, amelyek, mivel nem nemzetek, védtelenek. Ez az alapja annak, hogy a nemzetnek kezdettől fogva Keleten voltak a leggazdagabb legelői. A nagy Kína ősi bölcsességének és szociális etikájának gazdagságával, szorgalomra és önállóságra serkentő nevelésével, olyan, mint egy cethal, mely a zsákmánylás vágyát kelti a nemzet szívében. Kína remegő husában már benne ülnek a soha célját nem tévesztő szigonyok, amelyeket a nemzet, a modern tudományok és az önzés leánya hajítottak beléje. Síralmas kísérlete, hogy emberségének ősi tradícióit és szociális ideáljait lerázhassa magáról és kimerült erejének maradékát a modern világban való értékesítésre használhassa fel, minduntalan meghiusulnak a nemzet akaratán. Ez a pénzügyi kötelezettségének

hurkát egyre szorosabbra huzza teste körül. Megkiséreli, hogy szárazra huzza és feldarabolja, hogy aztán elmenjen nyilvános hálaadó istentiszteletet tartani, amiért Isten megakadályozta egy nagy baj mellett egy második fölmerülését és biztonsága veszélyeztetését. És a nemzet mindezért igényt tart a történelem köszönetére és ama jogra, hogy a világot mindörökké kizsákmányolja és a világ egyik végétől a másikig dicshimnuszokat zenget magáról, mint aki a föld sója, az emberiség ékessége, isten-áldása, amit ő persze teljes erejével a nemzettelenek mezitelen fejéhez vág.

Tudom, micsoda tanácsot adtok nekünk. Azt fogjátok mondani: egyesüljete magatok is nemzetté és szegüljete ellent a »nemzet« tulkapásainak. De helyes tanács ez? Az a tanács-e ez, amelyet ember embernek ad? Miért volna ez szükséges? Mily szívesen hinnék nektek, ha ezt mondanátok: »Legyetek jobbak, igazabbak, becsületesebbek az emberhez való viszonyaitokban, zabolázzátok mohóságotokat, nagyobb egyszerűséggel tegyétek életeteket egészséggé és mutassátok meg, hogy hisztek az emberben rejlő isteniben«. De mondhatjátok-e azt, hogy nem a lélek, hanem a gép a legértékesebb a számunkra és hogy az ember üdvössége attól függ, hogy a halott kerékművek ritmusának művésztében a tökéletességig tud-e eljutni? Hogy gépnek gép ellen, nemzetnek nemzet ellen kell harcolnia egy végnélküli bikaviadalban?

Azt mondjátok, ezek a gépek meg fogják találni az egymástól való félelmükön alapuló s kölcsönös védelmüket szolgáló egyezséget. De a gőzkazánoknak

e szövetségéből hol marad a lélek, a lélek, amelynek lelkiismerete és Istene van? És mi történjék a világ ama nagy részével, amelynek megtámadásától semmiféle félelem sem tarthat vissza benneteket? A nemzet nélküli államoknak egyedüli biztonsága a kovácműhelyek, kalapácsok és srófhuzók féktelenségével szemben a hatalmak kölcsönös féltékenységében rejlik. De ha majd nagyszámu, most még különvaló gépeiket egy szervezett csordaegységbe egyesítik, hogy ezáltal a kereskedelem és a politika területén mohóságukat jobban csillapithassák, hol lesz akkor az a legvékonyabb reménysugár is, amely azok megmenekülésére még hátra marad majd, akik éltek és szenvedtek, szerettek és szeretettettek és a legmélyebb értelemben vett békés munkában töltötték el napjaikat, s akiknek egyedüli bűnük csak az volt, hogy nem szervezkedtek?

»De«, mondjátok ti, »ez nem jelent semmit, ami nem ellenállóképes, annak tönkre kell mennie, ez természeti törvény. Tehát ezeknek meg kell halniok«.

»Nem«, mondom »önmagukért éljenek és fognak élni«. Nagy merészség tőlem, ma ilyesmit kijelenteni, de állítom, hogy az ember világa erkölcsös világ, nem azért, mintha megegyeztünk volna abban, hogy ezt vakon hinni fogjuk, hanem azért, mert ez valóban így van és mert veszélyes, ezt az igazságot nem látni. És az emberben való erkölcsi törvény értéke különböző területeken nem lehet különböző. A törvény megszegését nem büntethetik odahaza szigorú törvényekkel, hogy idegenben zabolátlan vágyaitokhoz szabhassátok a törvényeket.

A rettentő háboru karmai már Európa beleit tépik s ti még mindig nem ismeritek fel ezt az igazságot? Még ma sem, amikor Európa felhalmozott kincsei tönkremennek, emberségét pedig darabokra szedik a harctereken? Csodálkozva kérdeitek: Mit követett el Európa, hogy ezt érdemelné? A felelet: a Nyugat, erkölcsi természetét szisztematikusan elkövesítette, hogy olyan alapra tegyen szert, amelyen ezek az absztrakt szörnyek tevékenységüket a legnagyobb mértékben fejthessék ki.

Egész idő alatt nyomorogni engedte az egyéni embert, hogy ezáltal a hivatás-embere meggyarapodjon.

A középkori Európa egyszerű és természetes embere, heves szenvedélyével és vágyával megkísérelte, hogy a hus és szellem harcában valami kiengeisztelődést hozzon létre. Erőtéljes fiatalságának egész viharos ideje alatt a világi és papi hatalmak egyidejűleg hatottak az európai emberre és őt teljesen erkölcsi személyiséggé képezték. Európa minden emberi nagyságát a fejlődés ama idejének köszönheti, amelyet talán a megnyomorított ember fejlődési idejének lehetne nevezni.

Azután a tudomány intellektusának kora következett. Tudjuk valamennyien, hogy az intellektus személytelen. Életünk és szívünk egy velünk, de szellemünk elszabadulhat a személyes embertől és igazán csak ekkor vándorolhat szabadon a gondolatok világában. Intellektusunk olyan, mint egy aszkéta, aki sem ruhát nem hord, sem táplálékot nem vesz magához, nem ismer alvást, nincsenek kívánságai, nem érez sem szeretetet, sem gyűlöletet, sem részvétet emberi tökéletlenségekkel szemben, s aki az

élet valamennyi fordulatától érintetlenül csak saját gondolataival foglalkozik. A dolgok gyökeréig ássa le magát, mert a dolgokkal szemben nincsenek személyes érzései. A grammatikus minden költészetet elmellőzve, a szavak gyökeréig furja magát, mert nem élő valóságot, hanem törvényt keres. Ha a törvényt megtalálta, megtaníthatja az embereket a szavakkal való remeklésre. Olyan erő ez, amelynek meg van a maga különös haszna és megfelel az ember egy bizonyos szükségletének.

Az élő valóság azonban az a harmónia, amely dolgok részeit valami egésszé forrasztja össze. Ha ez a kötelék megoldódik, úgy valamennyi rész szétrepül, leküzdi egymást és így elvesztették létük értelmét. Akik hatalomra vágynak, az egymással küzdő őselemeket megkísérelik maguk alá igázni és szűk csatornákon erőszakosan úgy vezetni őket, hogy az emberiség különös szükségleteit szolgálják. Van valami nagyszerűség az emberi szükségletek ki-elégítésében. A fizikai életen belül szabadságot ad az embernek. Uralmat ad neki téren és időn. Rövid idő alatt elvégezhet valamit és egy teret többfajta előnyére fordíthat. Ép ezért könnyen tulszárnyalja azokat, akik egy lassabb tempóju és kevésbbé ki-használt területű világban élnek.

A hatalomnak ez a növekedése egyre gyorsabb tempóban történik. S mert a hatalom valami olyan, ami az embertől különvált, nemsokára az egész emberiséget meg fogja kaparintani. Az erkölcsös embert maga mögött hagyja, mert ez tekintetét magukra a dolgokra és nemcsak a dolgok személytelen és absztrakt törvényeire irányítja.

Az ember, ha szellemi és testi ereje messze tulfejlődte erkölcsi erejét, olyan mint egy zsiráf-karikatura, amelynek feje hirtelen mértföldnyire felszaladt testéből és azzal alig látszik már összeköttetésben lenni. Ez az éhes fej, hatalmas fogazatával lezabálta a fák ágait, de a táplálék későn érkezik az emésztőszervekbe, úgy, hogy a sziv vérszegénységben szenved. A Nyugat maga azonban boldog tudatlanságban látszik lenni természetének e diszharmóniája felől. Anyagi sikereinek csodálatos mérete minden figyelmét igénybe veszi és gyarapodásához szerencsét kíván önmagának. Logikájának optimizmusa, vasuti hálózata kiszélesedéséhez méri növekedő boldogulását és még végtelen lehetőségeket lát maga előtt. Elég felületes azt gondolni, hogy minden holnap a mára hasonlít és annak értelme csak 24 óra. Nem féli az egyre jobban megtellő éléstárai és az éhező emberiség közt napról-napra mélyebbre ásó szakadékot. Logikájában nem tud odáig jutni, hogy lent a mélyben, gazdagságának és kényének végtelen rétegei alatt földrengések készülődnek, amelyek az erkölcsös élet egyensúlyát fogják visszaállítani és hogy egy napon a szellemi tanítások tátongó örvénye a porból született dolgoknak egész felhalmozott gazdagságát elnyeli majd.

Az ember a maga teljességében nem hatalmas, hanem tökéletes. Ha tehát pusztá erővé akarjátok átváltoztatni, akkor lelkét, amennyire csak lehetséges, meg kell szabadalnotok.

Ha egész emberek vagyunk, úgy nem lehetünk halálos ellenségei egymásnak; szociális ösztöneink erkölcsi ideáljának tradíciói megakadályoznak ebben

bennünket. Ha odáig akarnék jutni, hogy emberi lényeket öljek, akkor egész emberségemet szét kellene rombolnom valamivel, ami akaratomat megsemmisíti, gondolkodásomat megbénítja, mozgataim mechanizálja és akkor a teljes emberi személyiség feloszlásából ki fog kerülni az az absztrakció, az a romboló erő, amelynek többé semmi köze sincs az igaz emberséghez és mely ennél fogva könnyen válhatik brutálissá. Vegyétek ki az embert természetes környezetéből, szociális kötelezettségeivel és a népről és szeretetről való érzéseivel gazdag társadalmi életéből s nincs többé, ami valójának egészét összetartsa, darabokban beilleszthetik óriás gépeitek kerékművébe, amelyek mérhetetlen mennyiségű gazdagságok kitermelését szolgálják. Változtassatok egy fát tuskóvá és az tüzet fog nektek szolgáltatni, de nem élő virágokat és gyümölcsöket.

Ilyen szisztematikus elembertelenítés ment végbe a politika és a kereskedelem területein. És a mechanikus energiának hosszú szülési fájdalmaiból ez a tökéletesen kifejtett, csodálatos erejű és meglepő étvágyu szörny született meg, amelyet a Nyugat »nemzet«-nek keresztelt el. Mint már mondtam, ez absztrakt voltánál fogva, a legnagyobb könnyűséggel hagyta maga mögött a teljes embert, mint erkölcsös lényt. S mivel nincs lelkiismerete, mint akár egy léletelen kísértetnek, és olyan, mint egy érzéktelenségében tökéletes automata, katasztrófákhoz vezet, amelyek romboló vadságukkal megszégyenítik az új hold vulkánikus kitöréseit. Ennek az a következménye, hogy az ember bizalmatlansága az emberhez, mint a csalán állandóan ingereli minden testrészeiben

ezt a kulturát. Mindegyik ország kiveti kémhálózatát a másik zavaros vizében és halássza a diplomácia iszapos mélységében kiköltött titkokat. S mi más ez a titkos működés, mint a nemzet világosságot kerülő üzelmei: a rablás, gyilkolás, árulás és mindazok a szégyenletes gazságok, amelyeket a romlottság legmélyebb örvényeiben gyártanak? Mivel minden nemzetnek meg van a maga rablásról, hazugságokról és hűtlenségekről szóló története, így az egymással való érintkezésükben csak bizalmatlanság és féltékenység burjánozhatik és eközben a nemzetközi erkölcsi szégyenérzetük annyira vérszegénnyé válik, hogy szinte siralmas rájuk nézni. A nemzet jámbor felháborodásának dudáján annyiszor cserélte már fel a melodiát, ahányszor az idők fordulása és diplomácia szövetségek ezt megkövetelték. Ugy, hogy ezt politikai tingli-tangli mulattató varieté-előadás-ként szokás ma már élvezni.

Ép egy Japánba tett utazásomról jöttem most vissza, ahol is intettem ezt a fiatal nemzetet, hogy maradjon meg emberségének magasabb ideáljai mellett, soha vallásként ne vegye át a Nyugattól a nacionalizmus szervezett önzését, szemeit sohase legeltesse szomszédjai gyöngeségén, ne cselekedjen soha lelkiismeretlenül a gyöngével szemben, aki ellen büntetlenül és olcsó babérok árán lehet gazságokat elkövetni, mialatt igaz, emberségtől ragyogó ajkainkat a csodálat csókjára azoknak nyújtjuk, kiknek hatalmuk arra való, hogy erre ütéssel válaszoljanak. Egyes ujságok költői kvalitásaiért megdicsérték beszédemet, viszont jelentős oldalpillantással megjegyezték, hogy egy elnyomott nép

poéziséről van szó. Éreztem, hogy igazuk van. Japán modern iskolában tanulta meg, hogyan lehet hatalmas lenni. Tanulmányait befejezte és most kiképzésének gyümölcseit akarja élvezni. A Nyugat mennydörgő ágyui hangján így kiáltott Japán kapui előtt: »Legyen nemzet!« És ime, lőn nemzet. És most, hogy itt van, miért nincs ott szívetek legmélyén a barátság tiszta érzése s miért nem mondjátok rá, hogy jó? Hogy van az, hogy amikor egyszer Japán a kulturában való elsőbbségével dicsekedett, egy angol lapban a keserűség megnyilatkozását olvastam, holott az angolok ép úgy, mint más nemzetek, minden szégyenkezés nélkül ugyanezt hirdették évszázadokon át? Mert az önzés ideáлизmusa állandóan egy adag öndicsérettel kell, hogy elkábita magát. És ugyanazok a bűnök, amelyeket ha ő követ el, oly természeteseknek és ártatlanoknak tűnnek fel előtte: kellemetleneknek tetszenek neki és felháborítják azonnal, amint azokat más nemzeteknél észleli. Ha a saját képetekre formált japán nemzetet nemzeti frázisok vizére látjátok elszabadulni a cölöpöktől, akkor a fejeteiket rázzátok és mondjátok: »Nem jól van.« Nem-e Japán is egyik oka annak, hogy itt nálatok is kiadták a jelszót, hogy tekintettel az uj, fenyegető veszedelemre, még nagyobb erővel kell fegyverkezni? Japán, amelynek bushidója¹⁾ van, biztosítja, hogy Amerikával szemben, akinek köszönettel adós, sohasem fog hűtlenséget elkövetni.

¹⁾ A bushidó szót közönségesen »lovagiasság«-nak szokták fordítani. A japán lovagságnak erkölcsi törvénykönyve (Samurai), általában a japán nép erkölcsi alapelveinek foglalatja.

De nehezetekre esik ezt el is hinni neki, mert a nemzet bölcsessége nem az emberiségben való hiten, hanem az abszolút bizalmatlanságon alapul. Azt fogjátok mondani magatokban, hogy nem a bushidó Japánjával, az erkölcsi ideálok Japánjával van dolgotok, hanem a nép önzésének absztrakciójával, a nemzettel; és egy nemzet csak addig bizhat a másokban, amíg érdekeik együtthaladnak, vagy legalább is nem ellentétesek. Ösztöneitek megsugják nektek, hogy egy új nép belépése a nacionalizmus arénájába megnagyobbitja azt a veszedelmet, amely mindennek ellentmond, ami a legmagasabbrendű az emberben és amely sikereivel beigazolja, hogy a boldoguláshoz vezető út a lelki ismeretlenségen át visz — és jónak lenni jó a gyöngéknek és Isten az egyedül megmaradt vigasza az elnyomottaknak.

Igen, ez a nemzet logikája. És a nemzet sohasem hallgat a jog és igazság hangjára. Az erkölcsi romlásnak ezt a körtáncát tovább fogja folytatni és acélt acélra, gépet gép mellé fog illeszteni és az ember jámbor hitének és élő ideáljainak minden kedves virágát le fogja taposni.

S ha mégis engedték, hogy félrevezessenek bennünket és hittük, hogy korunkban több emberségesség uralkodik, mint a múltban: ennek a tévedésnek alapja ott keresendő, hogy életszükségleteinket ma gazdagabban tudjuk kielégíteni és testi fájdalmainkat hathatósabban tudjuk enyhíteni, mint azelőtt. Mégis ez főképp nem erkölcsi áldozatkészség révén, hanem az intellektuális erő segítségével történik. Méretében nagy ez a jó, de nem a mélyből jön és nem is hatol

a mélybe. Ismeretek és teljesítőképessegek nagy mértékben jelentkeznek külső hatásaikban, de ők csak szolgálai az embernek s nem jelentik magát az embert. Szolgálatuk olyan, mint a szállodabeli kiszolgálás, ahol minden kifogástalanul van berendezve, de hiányzik a gazda; ahol minden inkább kényelmes, mint barátságos.

Ezért nem szabad elfelejtenünk, hogy a rendszeres organizációk, amelyek mindenfelé messze kiterjeszkednek, erősítik ugyan hatalmukat, de nem erősítik emberségünket. A nemzet növekedő hatalmával gyarapszik annak önimádása is és ez kerül tulsulyra. Az egyén készségesen hátára veszi a nemzetet és így áll elő a természetellenesség, amelynek az a nagy szerencsétlenség a következménye, hogy az ember minden áldozatával olyan Istent tisztel, aki erkölcsileg sokkal mélyebben áll, mint maga az ember. Ez sohasem történhetett volna meg, ha az Isten valóban olyan volna, mint maga az ember. Hadd adjak itt egy találó magyarázatot. India egyes részeiben, mint a vallásosság különös módját teszik az özvegy kötelességévé, hogy minden tizennegyedik napon teljesen távoltartsa magát az evéstől és ivásól. Ez sokszor értelmetlen és embertelen rémségekhez vezet. Mert az emberek természettől fogva nem ily kegyetlenek. Mivel azonban ez a vallásosság nem más halott fogalomnál, tökéletesen megöli az ember erkölcsi érzését. Ugyanez áll arra az emberre is, aki különben soha fölöslegesen állatot meg nem ütne, mégis borzalmas fájdalmat okoz egy egész csomó ártatlan teremtménynek, ha érzéseit a »sport« ideológiájával kábitotta el. Ezek az ideológiák az

intellektus termékei, azaz logikus szabályozások; ezért tudják oly könnyen az egyéni embert ködfelhőkbe burkolni.

És a nemzet ideológiája egyike az ember által kitalált leghathatósabb kábítószereknek. Mákonyának hatása alatt egy egész nép keresztülviheti legotrombább önzésének rendszeres programját, anélkül, hogy erkölcsi romlottságának csak legkisebb mértékben is tudatában volna, sőt rendkívül indulatosává válik, ha ezt előhozzák neki.

De lehetséges az, hogy az ember erkölcsi érzésének mindjobban való letompulása örökké így tartson? Nem fogja ez magát valaha megboszulni? Nem fog ez a hatalmas szervezőgép egy napon oly korlátba ütközni, amely vágató rohanásában feltartóztatja és szétroncsolja? Hát valóban hiszitek, hogy a gonoszat azzal, hogy tuligérik, tartósan sakkban lehet tartani és hogy az ördögöt okos tanácscsal a kölcsönös megegyezés kalitkájában lehet örökké tartani, ahova ideiglenesen elhelyezték?

Az európai nemzeteknek ez a háborúja megtorló háború. Az embernek mint ilyennek minden erejével védekeznie kell az ellen, hogy halott dolgok kerüljenek a szíve helyére és rendszerek s állam-művészet az embernek emberhez való élő kapcsolata helyére. Az idő eljött, amikor az egész szegyenletesen megbántalmazott emberiségért Európa saját testén kell, hogy egész terjedelmében érezze azt a rettenetes értelmetlenséget, amit nemzetnek neveznek.

A nemzet már régóta a megcsonkított emberiség számláján élösködött. Az emberek, Isten legtökéletesebb teremtményei, ebből a nemzeti gyárból

nagy seregekben mint háborút és pénztcsináló drótbábuk kerültek ki, nevetségesen büszkén mechanizmusuk százalmas tökéletességére. Az emberi társadalom mindjobban egy politikusokból, katonákból, gyárosokból és bürokratákból álló bábszínházzá változott át, akiket kitünően működő drótberendezések segítségével ide-oda ráncigálnak.

De az önzés minden szüleménye: gyűlölet és kapzsiság, félelem és képmutatás, gyanúsítás és zsarnokság, sem lehet tartósan életképes. Ezek a szörnyűségek óriássá nőnek ugyan, de az arányosság hányzik belőlük. És a nemzet teste, amely nem husból és vérből, hanem acélból és gőzből és hivatalokból áll, egy mindig fantasztikusabb szörnyé fog földagadni, míg végül szörnyszülött volta nem lesz képes többé egész terjedelmét összefogni — és el kezd ropogni és repedezni, lihegőn mérges gőzöket és tüzet okádni és az ágyuk dörgésében halljuk majd halálhörgését. Ebben a háboruban kezdődött el a nemzet élet-halál harca. Egész mechanizmusa hirtelen megveszett és a furiák táncába kezdett, amelyben saját tagjait morzsolja szét és dönti porba. A tragédia ötödik felvonásához érkezünk.

Akiknek valamelyes hitük van az emberiségben, csak a legforróbban remélhetik, hogy a nemzet zsarnokságát a régi alkatában sértetlenül nem fogja többé visszanyerni, fogait és patáit, messzire nyuló vaskarjait és borzalmas belső ürességét, ahol minden gyomor és semmisem szív; ezeknek remélniök kell, hogy az ember az absztrakciók ködtengeréből, amely körülburkolta, az egyéni szabadságban fog ujjászületni.

Ez a rettenettes háboru fellibbentette a fátylat és Nyugat szemtől-szembe áll munkájával, amelyért lelkét föláldozta. Most meg kell tudnia, micsoda munka volt ez.

Sohasem sejtette, mint megy végbe erkölcsi természetében egy lassu és észrevétlen elhalással és elrothadással járó folyamat, amely majd szkeptikus tanításokban jelentkezett, majd és még gyakrabban és látszólag szelidebben, de annál veszedelmesebben az emberiség nagy részének osztályrészeül juttatott megcsonkítások és gyalázatok mitsemsejtésében. Most saját tapasztalataiból ismerje meg az igazságot.

És ekkor olyanok fognak támadni saját véreiből, akik a jelenlegi illúziók szolgasága alól felszabadítják magukat s ebből az önzésre alapított romlottságból testvéresülést fognak teremteni. Fel fogják ismerni, hogy Isten gyermekei és nem egy gépezet rabszolgái, amely a lelket áruvá változtatja, az életet szakmákba osztja, és anélkül, hogy tettének tudatában volna, kiszakítja vaskarmaival a világ szívét.

És mi, nemzetnélküliek, kik porig alázott homlokokkal állunk itt, meg akarjuk mondani magunknak, hogy ez a por szentebb a hatalom büszke várakká emelt tégláinál. Mert ez a por élettél, szépséggel és fönséggel termékeny. Meg akarjuk köszönni Istennek, hogy a mi sorsunkul rendelte el az éjszaka csöndjében, szomorúságában és kétségbeesésében való virrasztást, viselni a büszkének gunyját, a hatalmasok terhét, hogy mindezen szenvedések között, annak ellenére, hogy szívünk repdesett a kétségbeeséstől és félelemtől, a gépben való üdvözülés vak hitének ellentállottunk és kitartottunk Istenben és az emberi

lélekben való bizalmunkban. És ápoljuk mégis a reménységet, hogy ha a hatalom megszegyenülten elhagyja trónját és helyét a szeretetnek engedi át ha majd eljön a reggel, melyben az emberiséget legázolt nemzet hátrahagyott véres nyomai feltisztítatnak, bennünket fognak hívni, mire mi szenteltvízzel telt szent edényeinket elhozzuk majd, hogy az emberi történelmet újból megtisztítsuk és évszázadok széttaposott porát megáldjuk újból termékenységgel.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Nacionalizmus Japánban.

A szolgaság legrosszabb formája az, hogyha a csüggedés karmaiba kerülünk, mert ez elrabolja tőlünk az önmagunkban való hitet és ezzel a szabadság minden reménységét. Ismételten és némi joggal mondták mindig nekünk, Ázsia a multban él — olyan mint egy gazdag Mausoleum, mely minden pompáját kibontja, hogy halhatatlanná tehesse a halottat. Azt mondták Azsiáról, hogy mivel nem képes egyébre, mint hogy tekintetét a multa irányítsa, sohasem volna képes a haladás útján haladni. Nem tettünk e szemrehányás ellen semmit és végül is jogosnak fogadtuk el. Tudom, Indiában, tudósaink nagy része nem képes elviselni azt a megaláztatást, amely ebben a szemrehányásban rejlik és most minden készségüket, hogy kérkedhessenek vele, ezt a megállapítást dicsőséggé változtató öncsalásra használják fel. De a kérkedés csak hamis álarc mögé bujt szégyenérzet, amely nem hisz komolyan önmagában.

A dolgok ilyen állásakor, amidőn mi, Ázsia lakói, behypnotizáltuk egymásba, hogy ennek így kell lennie s hogy ezen semmi uton-módon változtatni nem lehet, Japán váratlanul felébredt szendergéséből. Mérföldes léptekkel behozta az elálmodott évszázadokat és teljesítményeivel rövidesen kortársai

legelső sorába küzdötte fel magát. Ez megtörte az évszázados varázst, amelynek hatása alatt azt hittük, hogy sorsunk csakugyan bizonyos népek bizonyos éghajlat alatt való sorsa. Elfelejtettük, hogy Ázsiában valamikor nagy királyi birodalmak léteztek, hogy valaha filozófia, tudomány, művészet és irodalom virágjukban álltak, és hogy valamennyi nagy vallásnak itt volt a bölcsője. S épen ezért nem lehet azt mondani, hogy Ázsia klimájában és földjében van valami, ami szellemi tétlenséget termelne vagy elnyomorítaná az emberben a haladásért való kezdeményezést. Évszázadokon át magasan lobogtattuk Ázsiában a kultura fáklyáját s tettük ezt olyankor, amikor a Nyugat még a sötétben szunnyadt és ezt csak nem lehet a szellemi nehézség s szűk horizontosság jeleként venni?

Aztán jött egy idő, amikor Ázsia valamennyi országára ráfeküdt az éjszaka sötétje. Az idő áramlata hirtelen megállani látszott és Ázsia nem vett többé táplálékot magához: elkezdte magát multjából, jobban mondva önmagából táplálni. Ott feküdt halotti csendjében és az a hang, amely egykor hangos szóval örök igazságot hirdetett és sok emberöltőn át az emberéletet — mint ahogy a levegő tengere körülveszi és megtisztítja a földet — tisztán tartotta, ez a hang megnémult.

De az életnek szüksége van az alvásra is, a tétlenség periodusaira, amelyben megszűnnek mozgulatai, amikor már nem vesz többé táplálékot magához és multja készleteiből él. Izmai ekkor tehetetlenül elernyednek és könnyű ilyenkor tompultságán gunyolódni. Az élet ritmusában szükség van

az ilyen szünetekre, hogy ezalatt az élet megújithassa magát. Egy tettből élet állandóan költekezik, feléli minden olaját. Ezt a tékozlást nem lehet a határtalanságig folytatni, hanem mindannyiszor a passzivitás időszaka következik utána, amelyben nem szabad többé az erőket felhasználni, kalandokba bocsátkozni, amelyben a nyugalom a legelső kötelesség, hogy az életerő fokozatosan visszatérhessen.

Szellemünk természettől fogva a takarékosagra hajlamos, szeret szokásokat felvenni, kipróbált sineken haladni, ami közben megtakarítja a minden lépésnél való elgondolkozás fáradságát. Készen átvett eszmények ellustítják a szellemet. Az új szerzésért való küzdelemben féli meglevő tulajdonának elvesztését. Megpróbálja biztosítani magának ezt azáltal, hogy a szokások erősítésébe zárja. De ez valójában annyit jelent, mint a meglevő birásának élvezetét lehetetlenné tenni. Ez fősვნყსég. Az élő eseményeknek nem szabad a növvő, változó élettel való kapcsolataikat elveszíteniök. Nem az őket gondosan féltő korlátokon belül, hanem kint az élet országútján, új tapasztalatok minden kalandjaival és lehetőségeivel gazdagon szabadok ezek valóban.

Egy reggel az egész világ meglepetten tekintett föl: Japán egy éjszaka alatt áttörte ősi szokásainak falait és győzelmesen kilépett belőlük. Ez oly hihetetlenül rövid idő alatt történt, amennyi időt mindössze egy ruhadarab felcserélése vesz igénybe és semmi hasonlatosság nem volt ebben, egy új épület lassu felépítésének munkájához. Az új Japán kimutatta mindjárt érett kora öntudatosságában való bizalmát, az újjáéledt élet frissességét és végtelen

lehetőségeinek gazdagságát. Attól féltek akkoriban, hogy csak a történelem hirtelen szeszélyéről van szó, az idő gyerekes játékaról, egy szappanbuborékról, amely ugyan tökéletes a gömbölyűségében és szinszépességében, de belül üres és tartalom nélküli. De Japán végérvényesen bebizonyította, hogy hatalmának hirtelen való kinyilatkoztatása nem volt csak rövid életű csoda, nem véletlen és átmeneti jelenség, melyet az idő áramlata a sötét mélységből felszínre dobott, hogy a következő pillanatban a hullámok ismét az elfelejtettség tengerébe rántsák vissza.

Mert Japán öreg és modern egyidőben. Azt a keleti kulturát örökölte, amely kötelességévé tette az embernek, hogy az igazi gazdagságot, az igaz. erőt önmagában, lelkében keresse, amely kultúra benső akaratot ad neki veszedelmekkel és veszteségekkel szemben, amely áldozatkésszé teszi, anélkül, hogy kutatná ennek költségeit, vagy jutalmat remélne, amely megtanítja a halállal való dacolásra és számlálatlan kötelezettségeinek teljesítésére, amelyekkel a társadalomban való láncszem szerepénél fogva — embertársainak adósa. Annak a kulturának az örököse, amely minden véges dolgokban a végtelenség vízióját adta nekünk, amely által felismertük, hogy a világmindenség léttel és lélekkel van telítve és nem az ördög kényéből született meg, vagy pedig egy távoli egekben élő teologikus Isten által teremtetten rettenetes gépezet csupán. Egyszóval, a modern Japán az ősi Keletből sarjadt, mint a lótoszvirág, amely könnyen és bájosan himbálódzik a levegőben és mégis erősen és mélyen gyökeredzik a földbe, amelyből felszökött.

És Japán, az ősi Kelet gyermeke, mégis merészen nyult a modern kor minden adományáért. Bátor szellemről tett tanúságot, amikor áttörte tehetetlenséget tehetetlenségre szülő szokásainak korlátjait; saját szorgalma és ébersége szolgáljanak ezek után védelméül és biztonságaúl. Így jutott az idő mai életével érintkezésbe és a modern civilizáció kötelezettségeit bámulatraméltó buzgósággal és csodálatos tehetséggel vette magára.

Ez az, ami Kelet más népeinek is bátorságot adott. Felismertük, hogy élet és erő van bennünk, s csak az elszáradt héjjat kell lehántanunk magunkról és mezitelenül az élet megifjító áramába kell merülnünk. Felismertük, hogy a halott dolgokhoz való menekülés halált jelent és hogy csak az él, aki az egész élet teljes merőségét veszi magára.

A magam részéről nem tudom azt hinni, hogy Japán az által lett ilyenné, mert a Nyugatot leutánozta. Életet nem lehet utánózni, erőt sokáig szinlelni, mert a pusztá utánzás megöli a jelenlevő erőt. Megkötözi igazi természetünket és mindenütt feltartóztat bennünket. Olyan ez, mintha csontjainkra egy másik ember bőrét huznók és a kettő között örökös harcot hoznánk létre.

Az igazság az, hogy a tudomány nem tartozik az emberi természethez; az csak valami eltanult és iskolázás által szerzett. Ha a külső természet törvényeit ismeritek, úgy ez még semmit sem változtat emberi természeteken. A tudást kölcsönözhattétek másoktól, de nem így a lélek adományait.

De kiképzésünk első idejében, amikor még nem teszünk egyebet, minthogy mindent utánózunk,

lényeges és lényegtelen, átvehető és át nem vehető közt nem tudunk még különbséget tenni. Olyasvalami ez, mint a primitív szellem hite az olyan véletlen külső formák varázserejében, amelyek valamely igazságot nyilvánítanak ki előtte. Azt hisszük, valami értékeset és hathatósat hagyunk elveszni, ha a héjjat nem nyeljük le magostul. De amíg mohóságunk mindig az egésztest akarja megkaparintani magának, addig az életünket teremtő szervek csak a testet tápláló anyagokat hasonítják át magukba. És ez az igazi módja annak, ahogy az élő organizmus a dolgokat magába felveszi. Ahol élet van, ott az a fentartásához szükséges anyagok kiválasztásával és a kártékonyak visszautasításával ad jelt magáról. Az élő organizmus nem válik tápláléka részévé, hanem ellenkezőleg a táplálék válik az organizmus részévé. És csak így lesz erőssé és nem pedig azzal, hogy táplálékát felhalmozza.

Japán táplálékát nyugatról kapta, de nem így ételszerveit. Japán nem merülhet el egészen a Nyugattól kapott tudományos neveltségében és nem válhatik pusztá géppé. Saját lelke van, amelyet minden egyéb szükségletei elé kell helyeznie. Hogy ezt megtudja tenni és hogy Japán ért ahhoz, hogy ezeket az új vívmányokat helyes módon fogja elsajátítani, ezt gazdagon bizonyítják egészségének megfigyelhető erőteljes jelei. És én őszintén remélem, hogy Japán modern vívmányaira való büszkeségében sohasem fogja a lélekben való hitét elveszteni, mert már ez a büszkeség is megaláztatás és végül szegénységhez és gyöngeséghez vezet. A divathős büszkesége ez, mely nagyobb értéket tulajdonít a fejdíszének, mint a fejének.

Az egész világ látni akarja, mihez fog kezdeni Keletnek e nagy népe a modern idők kezeiből kapott lehetőségekkel és kötelezettségekkel. Ha csak Nyugat utáncsinálásáról van szó, úgy a felkeltett várakozások teljesítettlenül fognak maradni. Mert nagyon komolyak azok a kérdések, amelyeket a nyugati civilizáció felvetett, de egészen még nem oldott meg. Az állam és egyén, a munka és tőke, a férfi és asszony közti, az anyagi nyereségvágy és a szellemi élet után való vágy közti összeütközést, a népek szervezett önzése és az emberiség magasabb ideáljai közti és a többi komisz összeütközéseket, amelyek az állam és a kereskedelem roppant szervezetének ellentéteiből vagy az ember egyszerűségért, szépért és pihenésért vágyó természetes ösztöneiből adódnak — mindezeket harmóniába kell teremteni, valami senki által még csak nem is sejtett módon.

Láttuk, mint torlódott meg s mint gyarapodott akadályokban a civilizáció nagy áramlata. Láttuk, hogy a civilizáció sokat dicsért emberszeretete vált az emberek legnagyobb veszedelmévé, egy sokkal komiszabb veszedelemmé, mint amelyet a korábbi korszakokban nomád-életű barbárok hirtelen támadásai következtében kellett az embereknek elszenvedniök. Láttuk, hogy dacára annak, hogy szabadságszeretetével dicsekedett, a szolgaságnak rosszabb formáit teremtette meg, mint amilyenek az emberi társadalomban valaha is érvényben voltak — szolgaságot, amelynek láncai vagy azért széttörhetetlenek, mert láthatatlanok, vagy azért, mert a szabadság nevét és külső látszatát viselik magukon. Láttuk, hogy veszíti el az ember borzal-

mas gyalázatának átka alatt hitét mindazon magasabb életideálokban, amelyek nagygyá tették.

Ezért, ti Japánok, nem fogadhatjátok el könnyű szívvvel s abban a hitben, hogy mindez hozzátartozik, a modern civilizációt valamennyi irányával, mód-szereivel és berendezéseivel. Keleti érzékeiteket, szellemi erőtöket, az egyszerűség iránt való szereteteket, szociális kötelességeitek iránt való érzéseiteket kell közbeiktatnotok, hogy a haladás nagy, ügyetlen, kellemetlen zajjal mozgó győzelmi szeke-rének új utat építhessetek. S az útja minden lépésénél emberéletet és szabadságot követelő borzalmas áldozatok számát a legkisebb mértékre kell szorítnotok. Sok emberöltőn át a magatok módján éreztetek, gondolkoztatok, dolgoztatok és örültetek és tiszteltétek Isteneiteket. Ezt a magatok módját, mint valami ócska ruhát, nem dobhatjátok le magatokról. Mert ez benne van véretekben, csontjaitok velejében, husotok szövetében, agyatok tekervényében és anélkül, hogy erről tudnátok, sőt akaratotok ellenére is mindenre rá kell, hogy üsse bélyegét. Valamikor, egyidőre megtaláltátok az emberi probléma megoldását, amely elégedettké tett benneteket és volt saját életfilozófiátok és életművészetetek. Mind-ezt most, a jelenlegi helyzetben fel kell használnotok, hogy ne csak pusztá ismétlést, hanem új teremtetést adjatok — teremtetést, amely egész népetek lelkéből való s melyet ez, az emberiség javát szolgáló hozzájárulásként kínál föl a világnak. Ázsia összes országai közül egyedül nektek Japánban van szabadságotok ahhoz, hogy amit a Nyugattól kaptatok, saját értelmetek és szükségleteitek szerint

hasznosítsátok. Abban a szerencsés helyzetben vagytok, hogy külső tényezők nem rövidítenek meg benneteket, de annál nagyobb felelősséget viseltek magatokon, mert egész Ázsia nevében feleltek azokra a kérdésekre, amelyeket Európa az emberiség elé tett. Országokban tovább folynak a kísérletek, amelyek a modern civilizáció képét azzal akarják a Kelet által megváltoztatni, hogy ott, ahol az mint gép jelentkezik, életet leheljen be, a hideg számítás helyére emberi érzést helyezzen és ne annyira hatalmat és eredményt, mint inkább az igazság és a szépség harmónikus és élő termését keresse.

Azokra az időkre kell, hogy emlékeztesselek benneteket, amikor Ázsia egész keleti része Birmától Japánig a népek közti egyetlen természetes kötelékkal, a legszorosabb barátság kötelékével volt Indiával összekötve. Akkoriban szívtől-szívig közvetlen összeköttetés létesült; egyetlen élő idegrendszert képeztünk mindannyian, egyidőben éreztük az emberiség legmélyebb szükségleteit. Nem éltünk egymástól való félelemben, nem kellett felfegyverkezünk, hogy sakkban tartsuk egymást. Nem haszonlesés és kapzsiság hajtott össze bennünket, gondolatokat és eszméket cseréltünk, a legmagasabb szeretet adományait kínáltuk és fogadtuk be. A legmélyebb lélekközösséget nem akadályozta a nyelvek és szokások különbözősége; viszonyunkat faji gőg, testi vagy szellemi fölény tudatából származó otromba felfuvalkodás nem zavarta; az emberszeretet napfénye alatt a művészet és irodalom földjéből új levelek és virágok sarjadtak és különböző hazáju,

nyelvű és multu népek az emberiség legmagasabb egységének és a szeretet legerősebb kötelékeinek ügyét szolgálták. Nem kellene-e arra is gondolnunk, hogy abban az aranykorszakban, amelyben az emberiség közösen küzdött a legmagasabb életcélokért, halmozta fel természetetek a halhatatlanság balzsamát, amely egy új korszakban népeteket ujjászületéshez segítette és erőt adott neki, hogy elhasznált testét eldobja magától s ujat öltson és a legcsodálatosabb átváltozás megrázkódtatásaiból sértetlenül kerüljön ki?

A politikai kultúra, mely Európa földjén nőtt s mint buján tenyésző gaz az egész földet beborította, kizárólagosságokon alapszik. Figyelmét mindig idegenek sakkbantartására vagy megsemmisítésére irányítja. Hajlamai kannibáliak, abból táplálkozik, amire más népeknek életük fentartásához feltétlen szükségük van és megkiséreli ezeknek egész jövőjüket elnyelni. Állandóan attól fél, hogy más fajok is jelentőségre tesznek szert s ezt a félelmét veszedélemmé nyilvánítja. Határain kívül pedig azáltal igyekszik minden nagyságot magjában megfojtani, hogy a nálánál gyöngébb fajokat letiporja, hogy így azok örökös gyöngeségre legyenek kárhoztatva. Mielőtt ez a politikai kultúra uralomra jutott és éhes boszuját odáig öblösítette, hogy egész földrészeket nyelhessen el, voltak már nekünk is háboruink, fosztogatásaink, nyomorral járó erőszakos tróncseréink, de sohasem láttunk ilyen félelmetes és reménytelen rablásvágyat, a nemzeteknek ilyen kölcsönös egymást-fölzabálását, egész földrészek széthasítására készült ilyen óriási gépeket, sohasem láttuk a féltékenységek ilyen

szüleményeit, amelyek állandóan készen tartják borzalmas fogait és karmaikat, hogy egymás beleit kölcsönösen szétmarcangolják. Ez a politikai kultúra tudományos és nem emberi. Hatalmas, mert összes erőit egy célra irányítja, mint a milliomos, aki lelke árán keresi a pénzt. Elárulja a bizalmat, szégyentelenül hazugsághálókat sző, templomaiban hatalmas bálványokat állít a kapzsiságnak és büszke költséges ceremóniáju istentiszteleteire, amelyet patriotizmusnak nevez. És minden bizonyossággal meglehet jövedölni, hogy ez a gazság véget fog érni, mert van a világon egy nemcsak az egyesre, hanem a szervezett társadalomra is kötelező erkölcsi törvény. Nem sért-hetitek meg nemzetetek nevében állandóan úgy ezt a törvényt, hogy abból mint individuumok hasznot huzhassatok. Az emberi eszményeknek ez a nyilvános aláásása a társadalom minden tagjára kihat, fokozatosan és észrevétlenül elgyöngíti az embert s minden iránt, ami az emberben szent és becsülésre-méltó, az aggság jelét magánhordó, cinikus bizalmatlanságot kelt. Meg kell gondolnotok, hogy ezt a politikai kulturát, a nacionalista patriotizmusnak ezt a vallását, még csak nemrég állították próbára. Ó-Görögországnak fáklyája abban az országban aludt ki, amelyben először fellobbant. Róma hatalma holtan és eltemetve hever nagy birodalma romjai alatt. De a természetes társadalomra és ez emberek szellemi eszményeire épített kultúra él még Kinában és Indiában. Ha a mai idők mechanikus erőinek mértékével mérve gyöngének és kicsinek is látszik, de hasonlít mégis az életet tartalmazó magvakhoz, amelyek, ha eljön az ég megtermékenyítőn föléjük

áradó áldásának ideje, ki fognak hajtani és fel fognak növekedni, jótékony ágaikat el fogják terebélyesíteni s virágokat és gyümölcsöket fognak teremni. De a hatalom és a kapzsiság szomorú maradványait, a felhőkarcolók és széttört gépek romjait még Isten áldása sem építheti fel újra, mert nem gyermekei voltak az életnek, hanem ellenségei minden életnek — az örökkévalóság elleni lázadás szétzuzódott nyomaik ezek.

De azt vetik a szemünkre, hogy eszményeink nem mozgékonyak, hogy nincs meg bennük az a hajtóerő, amely új látókörhöz vezethetne bennünket és a tudás és hatalom új területeit tárná fel előttünk, hogy a korhadt keleti kultúra főtámaszai, a filozófiai szisztémák, minden külső bizonyítékokat visszautasítanak és balgán belenyugszanak szubjektív tudásukba. Ez csak azt bizonyítja, hogy im, ha tudásunk tisztátalan, hajlandók vagyunk tudásunk tárgyát tisztátalansággal vádolni. Egy európai megfigyelő számára kulturánk nem több metafizikánál, mint ahogy egy süket számára a zongorázás csak ujjmozgatást és nem pedig zenét jelent. Nem képes elhinni, hogy ennek a kulturának alapját, élő valóság teszi és hogy életünk ezen épül fel.

Szerencsétlenségre valamely dolog valóságának bizonyítéka csak annak látható elképzelését jelenti. Környezetetek valóságában csak azért hisztek, mert látjátok, de nehéz egy hitetlennek bebizonyítani, hogy kulturánk nem absztrakt speculációk ködszerű szisztémája s hogy pozitív igazságot adott nekünk — igazságot, mely védelmet és táplálékot nyújt az emberszívnek. Benső értelemként fejlesztette ki ben-

nünk azt az adományt, amely véges dolgokban a végtelenséget láttatja velünk.

•De«, mondja tovább az európai, »ti egyáltalában nem haladtok, nincs semmiféle mozgás bennetek«. Kérdezem őt: Honnan tudjátok ezt? Haladásokat céljaik szerint kell megítélni. A vonat a végállomás felé halad — ez mozgás. De egy kifejlődött fának nincs ilyen irányu mozgása, az ő haladása az élet haladása önmagában. Él, és világosságra való törekvése leveleiben zeng és nedvében folyik.

Évszázadokat éltünk mi is és élünk most is és olyan valóságra törekszünk, amelynek betöltése végnélküli — olyan valóságra, amely tulmegy a halálon, sőt éppen ezáltal ad neki értelmet, a világ minden nyomorusága és szomorúsága fölé emelkedik és boldog lemondásban békét és tisztaságot hoz. Ennek a benső életnek a gyümölcse élő gyümölcs. Érte kívánczik az ifju, ha fáradtan és porosan hazatér, a megsebesült katona; érte kíváncznak, ha a gazdagság elpocsékolódott a büszkeség megaláztatott, ha az emberszív a tények kusza egymásrabadottságában igazságért és hajlamai összetűzésében harmóniáért kiált.

Vannak dolgok, amelyek nem tudnak várni. Ha harcolni akartok, vagy a piacon a legjobb helyet akarjátok megszerezni, akkor el kell indulnotok, futnotok, rohannotok kell. Idegeiteket feszítsétek a végsőig, legyetek mindig az őrhelyeken, ha csak röptükben elkapható alkalmakat kerestek. De vannak eszmények, amelyek nem játszanak bujósdit életünkkel, magból virággá és virágból gyümölcscsé nőnek lassan; végtelenül sok térre és égi fényre van szük-

ségük megérésükhöz és gyümölcseik, amelyeket magukon hordoznak, évekig heverhetnek megvetettségükben és elfelejtettségükben anélkül, hogy megromlanának. Az eszményeiben dus Kelet, mely keblében a nap fényét és a csillagok évszázados csöndjét őrzi, türelmesen megvárhatja, míg a haszonért lelken-dező Nyugat lélegzete kifogy és a szervezet Európa, miközben sietve üzletei után utazik, a vonat ablakából megvető pillantást vet a földjén gabonáját kaszáló aratóra és az utazás vad gyorsaságában úgy tűnik fel neki, mintha az ott kint nagyon lassu volna és egyre visszamenne. De egyszer végetér a gyorsaság, az üzletek elvesztik értelmüket és Európa éhező szive táplálékért jajgat, míg végre elérkezik a napon gabonáját behordó szerény aratóhoz. Mert ha az üzlet, a vétel és az eladás és az élvezet-vágy nem is tudnak várni, a szeretet vár és vele a szenvedésben való szépség és bölcsesség és a jámbor álzatosság és hívő odaadás minden gyümölcse. És Kelet így fog várni, amíg ideje el-érkezik.

Természetesen nem vonakodom elismerni Európa nagy dolgait, mert kétségtelen, hogy vannak ilyenek. Azt az Európát, amelyből minden országokat és idöket megtermékenyítön, művészetben és iro-dalomban a szépségnek és igazságnak kimerit-hetetlen folyama táplálkozik — csak szivből szeret-hetjük és csodálhatjuk; ezt az Európát, amely titáni szellemekkel és soha el nem fáradó erővel a világ mindenség magasságait és mélységeit méri föl, amely tudásával körülöleli a végtelenül nagyot és a vég-telenül kicsit és szívének és értelmének minden

erejét a betegek gyógyítására és mindama nyomorúságok enyhítésére fordítja, amelyeket mi ezideig reménytelen rezignációval fogadtunk, ezt az Európát, amely a földet azzal, hogy a természet valamennyi nagy erőit szép szerevél és erőszakkal az ember szolgálatába állította, odáig gazdagította, hogy a lehetségesnek tetszónél is többet tud ajándékozni nekünk. Valódi nagyság, mint amilyen ez is, csak szellemi erősségen alapulhat. Mert csak az ember szelleme képes véges eredményeinek tudatában minden akadállyal dacolni, fényszóróját közvetlenül a szemetszuró mögé irányítani, soha el nem érhető távoli célokért — amelyektől semmiféle balcsapás el nem tántorítja — boldogan mártírrá lenni. Európa szívében az emberség, igazságszeretet és a magasabb ideálokért való áldozatkészség legtisztább folyama csörgedez. Évszázados keresztény kultúra hatotta át mélyen, egész életvelejéig. Láttuk, hogy nemes szellemek minden időkben mint küzdöttek színre és vallásra való tekintet nélkül az ember jogaiért, mint harcoltak saját népeik rágalmaival és szidalmaival docolva az emberiség ügyéért és felemelték hangjukat a militarizmus vad orgiái, a bosszuszomj és rablásvágy brutális örvöngései ellen, amely olykor egész népeket elragadott. Látjuk, mint készek újból nemzetük által korábban elkövetett igazságtalanságokat jóvátenni és mint kísérelték meg hasztalan a nyulszívü igazságtalanságok áradatát feltartóztatni, amely a kárvallott részéről való gyöngé és hatás nélküli ellenállás miatt háboríttatlanul tovább dagad. A modern Európa kóbor lovagjai élnek s nem veszítették el hitüket a szabadság önzetlen szerete-

tében és a nemzeti önzést és geográfiai határokat nem ismerő eszményekben. Ők jelen vannak és igazolják előttünk, hogy az élet örök forrásai nem száradtak ki Európában s hogy az bennük mindig ujja fog születni. De ott, ahol Európa tudatosan hatalma épületét ácsolja, jobbik természetét megtagadja és kigunyolja, ott égis halmozódnak és Isten bosszujáért kiáltanak gonosztettei, melyek az erkölcsi és fizikai rutság mérges vetését szórják el az egész földön és szívtelen üzelmeikkel a szépért és jóért lelkesedő emberi érzést bűnös módon megsebzik. Európa mindaddig rendkívül jó jótéteményeiben, amíg tekintete az egész emberiségre irányul és rendkívül rossz gonosztetteiben, amint csak önérdékeire van tekintettel és minden erejét és nagyságát kizárólag az emberben rejlő halhatatlansággal és örökkévalósággal ellentétes célra használja fel.

Keletázsia mindig ősi ösvényén haladt és politika-mentes, szociális kulturát teremtett, amely nincs rablásvággyal eltelve és amely nem mechanikusan, de lélekkel működik és a legkülönbébb, legmélyebb emberi összeköttetésekre van építve. Csöndes visszavonultságban a népek életproblémáira megoldásokat termelt ki és elzártságának védelme alatt dinasztikus változásoktól és idegen népek betöréseitől alig érintetten, végre is hajtotta őket. De most, hogy rántkört a külső világ, elzárkózottságunk elveszett mindörökre. És mégsem szabad emiatt panaszkodnunk, mintahogy a növény nem panaszkodhatik, ha a sötét földből világosságra jut. Eljött az ideje, hogy az egész világ feladatát a mi

feladatunkká tegyük; meg kell kísérelnünk, hogy a föld minden nemzete történetével összhangzásba hozzuk kulturánk szellemét, nem ragaszkodhatunk többé balga büszkeséggel a valamikor eszményeink táplálását és védelmét szolgáló maghüvelyhez és földkéreghez, mert mindkettőt, burkot és kérget, át kell szakítanunk, ha azt akarjuk, hogy teljes erejében és szépségében bokrosodjon fel az élet, s hogy adományainkat a nappal fényében kínálhassuk oda a világnak.

A korlátok széttörésének és a világba való kilépésnek ezt a feladatát Kelet népei közül Japán vette először magára. Egész Ázsia szívét reménységgel életesítette be. Ez a reménység adja nekünk azt a titkos lángot, amely minden alkotó munkához szükséges. Ázsia érzi most, hogy életét, élő művek alkotásával kell beigazolnia, hogy nem szabad tétlen alvásban hevernie, félelemből vagy hizelkedéstől elszédítve, erőtlen utánzásokkal a Nyugatnak behódolnia. Ezért mondunk köszönetet a felkelő nap országának és kérjük ünnepélyesen, tartsa mindig emlékezetében, hogy Kelet misszióját kell betöltenie. Egy mélyebb emberség életnedvét kell belecsepegtetnie a modern kultúra szívébe. Nem szabad beletörödnie abba, hogy a fattyuhajtások kiszívják életnedvét, hanem fel kell küzdenie magát a világosságba és szabadságba, a tiszta levegőbe és a végtelen térbe, ahol kihallgathatja a nappal fényében és az éjszaka sötétjében az ég szózatát. Amire eszményeinek fensége minden emberek számára láthatóvá lesz, mint országa szívéből a végtelenség régiójába feltörő és vonalainak csodálatos lendületében egy

leányzó szépségével és mégis szilárdan, erőteljesen és nyugodt fönséggel környezetéből kiemelkedő, hóval koronázott kies Fudzsijámája.

II.

Sok országban utaztam és összetalálkoztam minden osztálybeli emberrel, de az emberinek jelenjét sehol sem éreztem utazásaimon ily erősen, mint ebben az országban. Más országokban az ember hatalmának jelei messzi láthatók voltak és láttam mindenfelé élénken megmutatkozó hatalmas szervezeteket. A ruhában, berendezkedésben és költséges szórakozásban ott eltengő pompa és bujaság szinte megdöböntő. Sarokba szorítva érzi magát közöttük az ember, mint egy hivatlan vendég az ünnepi lakomán; félig irigységgel van eltelve, félig pedig eláll a lélegzete a csodálkozástól. Náluk nincs meg az az érzésünk, hogy az ember a legmagasabbrendű teremtmény, hanem egy halom olyan csodálatos dolog felé sodródunk, amelyek ellenkezőleg, ép elválasztanak bennünket az embertől. Japánban azonban nem a hatalom és gazdagság pompáztatása az uralkodó életem. Mindenütt a szeretet és csodálat jelével találkozok az ember, nem pedig tulnyomó részben becsvággyal és kapzsisággal. Egy kitárult szívű népet látni ott, mely pazarul ontja szét jóságát a mindennapi élet legegyszerűbb eszközeiben, gondosan ápolt és tökéletességig kiképzett életformáiban és a dolgokkal való bánásmód tudásában, és mindebben nemcsak ügyességet árul el, hanem minden mozdulatában kellemest is,

A mi ebben az országban a legmélyebb benyomást keltette bennem az, az a felismerés volt, hogy a természet titkait ti nem módszeres szétagolással, hanem közvetlen megérzéssel fogtátok fel. Felismertétek vonalainak beszédjét és színeinek zenéjét, az arányosságot egyenlőtlenségeiben és a ritmust mozgásainak szabadságában; láttátok, mint vezeti minden surlódást kikerülve teremtményeinek hatalmas seregét, hogy maguk a teremtményeiben levő ellentétek mint oldódnak fel a zenében és a táncban, hogy bősége az önzetlen odaadás telje, s nem kérkedő pazarlás. Felismertétek, hogy a természet a szépség formáiban őrzi meg erőit, és ez az erő az, amely anyásan mellén táplálja dolgos tevékenységben és mégis nyugalomban valamennyi óriáserőket. Felismertétek, hogy a természet életerői a legteljesebb bájoság ritmusával őrzik magukat a kimerüléstől és hogy lendülő vonalai finomságával fáradtságát veszi a világ izmainak. Éreztem, hogy képesek voltátok ezeket a titkokat életetekhez hozzáilleszteni és hogy a minden dolgok szépségében rejlő igazságot, lelketekbe fogadtátok. A dolgok pusztá ismeretét rövid idő alatt el lehet sajátítani, de szellemeteket csak évszázados neveléssel és önbizalommal szerezhethitek meg. A természet külső lebirása sokkal egyszerűbb, mint annak szeretettel való magunkévá tétele, mert ezt csak valóban teremő szellem teheti. Népetek ezt a teremő erőt mutatta; nem szerzett, hanem teremtet; dolgokat nem állított ki közszemlére, hanem saját belső lényét nyilvánította ki. Ez a teremő szellem minden népben megvan, uralkodik az emberi természetén és esz-

ményei szerint formálja őket. De itt Japánban azáltal, hogy az egész nép szellemét átjárta és izmain és idegein is áthatolt feladata — befejezettnek látszik. Ösztöneitek megbízhatókká, érzékeitek élesekké lettek és kezeitek természetes ügyességre tettek szert. Európa alkotó szelleme a szervezés erejét adta népeinek, amely főleg a politikában, a kereskedelemben és a tudományos üzemekben mutatkozott meg. Japán alkotó-szelleme a természetbeni szépséget mutatta meg nektek és erőt adott, hogy azt megvalósítsátok az életben.

Minden különös civilizációban, különös emberi tapasztalat ténye mutatkozik meg. Európa ugyilátszik a legmélyebben érezte fel a mindenségben élő olyan dolgok ellentállását, amelyek fölött csak azok meghódítása révén lehet urrá lenni. Ezért van az, hogy állandóan harcra készen áll és hogy minden figyelmét erők szervezésére fordítja. Ezzel szemben Japán világa egy olyan lénnel érzett kapcsolatot, amely előtt lelke mély hódolattal hajlik meg. Ezért nem törekszik a természet uralására, hanem végnélküli és örökös fáradozással a szeretet áldozatát nyújtja neki. A világgal való rokonsága a lélek mély rokonsága. A szellemi szeretetnek e kapcsa egyesíti őt országa halmaival, a tengerrel és a folyókkal, az erdőkkel és ezek szépségben és hangulatban való gazdagságával; lelkébe szerette az erdők zizegését, sugdosását és fohaszkodását és a hullámok zokogását; csöndes, csodálkozó nézéssel követte útján a nappal arany korongját és az éjszaka holdját és boldog, ha becsukhatja műhelyeit és boltjait, hogy kint a gyümölcsös

kertekben és a gabonaföldeken az évszakokat köszöntesse. És a lélek szívét így megnyitni a világ behatásainak nem az előnytélvező osztályok egyrészének előjoga, nem mesterségesen elsajátított exotikus kulturtermék, hanem mindenki, minden osztály minden férfiainak és asszonyainak osztályrésze. Lelketeknek az a tapasztalata, hogy a világ legbenszéjében személyes lényt éreztetek meg, testet öltött kulturátokban. A testvériség kulturája ez. Így az állammal szemben való kötelességtek a gyermekkötelesség karakterét vette föl, és népetek egy családdá lett, amelynek feje a császár. A ti nemzeti egységtek nem védekezést vagy támadást szolgáló fegyvertestvérségen alapszik, vagy mindenkit egyformán illető kockázaton és zsákmányon alapuló rablókalandokban való cinkoskodáson. Nem ilyen célokat szolgáló szervezkedésnek szükségszerűségéből, hanem csak egy térben és időben sokkal nagyobb területre kívánczóságából a családi érzésnek és a szív kötelezettségeinek.

A ti kulturátok a »Maitri«¹⁾ eszményén épül föl — maitrit az emberrel szemben és maitrit a természettel szemben. És beszédetek az igaz szeretetnek ez a kifejezése: a szépség, az ország általánosan használt beszédje. Ezért van az, hogy az idegen, mint jómagam is, nem irigységgel és alázatossággal áll a szépség és a szeretet mindeme megnyilvánulásaival szemben, hanem örömmel és az ember

¹⁾ Szanszkritul maitri »barátságot« jelent, a buddhizmusban a jóakarát fogalmának kifejezése. (Egyike a magasabb szellemi törekvésre való előkészítéshez ápolandó négy érzésnek. Ezek: jóakarát, részvét, vidámság, egykedvűség.)

szívét fenséggel és nagysággal betöltő s dicsőítő örömujjongással.

És ezért félem én a magam veszedelmeként a japán kulturát fenyegető változást. Mert a modern kor borzalmas másfajtasága, amelyben az embereket összekötő egyetlen kapocs a haszon — sehol sem üt el oly siralmasan a csendes szépség rejtett erejétől és méltóságától, mint Japánban.

A veszedelem legfőképen abban rejlik, hogy a szervezett rutság megrohanja a szellemet és tömegének súlyával, támadásának nyakasságával, a szív mélyebb érzései ellen irányított gunyjának hatalmával győzelmet arat. Goromba feltolakodása erőszakosan magára vonja tekintetünket, érzékeinket leteperi — és mi áldozunk oltárán, miként a vadember is áldoz, a borzalmas rutsága miatt hatalmasnak tetsző fétis előtt. Ezért oly veszedelmes vetélytársa a csendes, mély és finomművű dolgoknak.

Bizonyos vagyok benne, hogy vannak köztetek olyanok, akik eszményeitekkel szemben érzéktelenek, akik nem nőni, hanem nyerészkedni akarnak. Hangosan dicsekszenek vele, hogy Japánt modernizálták. Ha igazat is kell nekik adnom abban, hogy egy nép szellemének meg kell egyeznie a kor szellemével, de viszont meg kell gondolkoztatnom őket afelől, hogy a modernizált époly kevéssé egyenlő a modernnel, mint a verscsinálás a költészettel. Nem egyéb ez, mint utánzás, azzal a különbséggel, hogy az utánzás hangosabb az eredetnél és szolgáin követi azt. Meg kell gondolnunk, hogy a valóban modern szellemtől megihletetteknek nincs szükségük modernizálásra, mint ahogy a valóban hősök nem

dicsekvők. A modernség nem európai ruházatból áll, vagy rut épületekből, melyekbe tanítás közben bezárják a gyermekeket, vagy négyszögletes, párhuzamosan haladó ablaksorokkal átlyuggatott szekrényházakból, amelyekbe életfogytiglan bebörtönzik magukat az emberek. És mindenbizonnyal az összes esztelenségekkel felszerelt női kalapokban sem mutatkozik a modern szellem. Ezek a dolgok nem modernek, csak európaiak. Modern a szellem szabadsága s nem az izlés rabsága. A gondolkodás és cselekvés függetlensége és nem európai tanítómesterek gondnoksága alatt való kiskorúság. Tudomány, de nem annak megfordított alkalmazása az életben, nem természettudományt tanító mestereink pusztá utánzása, akiket az által, hogy segítségüket minden lehető és lehetetlen célra igénybe veszik, a babonáig alacsonyítanak le.

A pusztá tudományra épített élet, sportszerűségével sokaknak tetszetessé válik; komolynak mutatkozik, de alapjában véve csak szorakozás. Aki vadászni megy, lehetőleg kevés részvétellel legyen megáldva, mert hisz egyetlen célja a vadat üzni és leteríteni, érezni, hogy ő az erősebbik állat, hogy halált okozó módszerei tökéletesek és tudományosak. És ilyen fölületes sportélet a tudomány szolgálatában eltöltött élet is. Ügyességgel és alapossággal sikerre törekszik és nem törődik az ember magasabbrendű természetével. De azokat, akik elég durvák azt hinni, hogy az ember nem több egy vadásznál és paradicsoma a sportemberek paradicsoma és akik eszerint rendezik be életüket, ezeket egy napon koponyákból

és csontvázakból való diadaljelvényeik¹alól vad²kezek fogják örületükből kiszakítani.

Ezzel egyáltalában nem akarom azt mondani, hogy Japán ne szerezzen modern fegyvereket védelmi céljaira. De ez sohase történjék nagyobb mértékben, mint ahogy ez önfentartásához szükséges. Japánnak meg kell gondolnia, hogy nem a fegyver az igazi hatalom, hanem a férfi, aki ezt a fegyvert forgatja és ha a hatalomért való buzgó törekvéseiben fegyvereit lelke rovására sokszorozza meg, úgy saját maga nagyobb veszedelemben van, mint ellensége.

Az élőt nagyon könnyű megsebezni és ép ezért szorul védelemre. A természetben, élő szövetből képződött burkokkal védi magát az élet. Ezek a szövetek aztán az élet növekedésével lépést tartanak, vagy pedig, ha elérkezik az idejük, könnyen leválnak, és elmulnak. Az ember igazi védelmét az életével élő kapcsolatot képező és a vele növő eszményei képezik. De szerencsétlenségére nem minden védőburka élő, némelyek tehetetlen és holt acélból valók. Ezért használatuk közben vigyázni kell az embernek, hogy ezek ne zsarnokoskodjanak el fölötte. Ha az élet annyira gyöngé, hogy csak azért, hogy védőburkába beilleszkedhessen megkisebbiti önmagát, akkor ez a lelket egyre összébb zsugorító lassu öngyilkossággá válik.

Ha Japán el akarja kerülni ezt a veszedelmet, akkor hinnie kell szilárdan az erkölcsi élettörvényben és meg kell győződve lennie a felől, hogy Nyugat népei, akik a hatalom megkerítéséért és mások rab-ságban tartásáért szervezeteik borzalmas sulya alatt megfullasztják emberségüket, az öngyilkosság ösvényén haladnak.

A legveszedelmesebb Japán számára nem a nyugati kultúra külső jelenségeinek utánzása, hanem belső hajtóerőinek átvétele. A politika elleni harcban, szociális eszményei már kezdenek meghátrálni és hajlandóság mutatkozik már a politikai hazárdjátékra, amelynél a nyereség érdekében a résztvevők lelküket teszik fel a játékra. Látom a természettudományból átvett mottóját: »A legmegfelelőbb legtovábbélése« — látom nagy betűkkel mai történetének bejárata fölött a mottót, amelynek értelme: »Segíts magadon, s ne törődj azzal, hogy mibe kerül ez másoknak« — a vakok mottóját, akik minthogy nem látnak, csak abban hisznek, amit megtapinthatnak. De azok, akik látni tudnak, annyira szorosan összetartozónak tudják magukat az emberekkel, hogy amikor másokat ütnek, az ütés visszahull rájuk. A legnagyobb felfedezés, melyet az ember valaha tett, annak az erkölcsi törvénynek felfedezése volt, hogy az ember annál inkább férközik az igazsághoz, mennél inkább ismer és talál önmagára másokban. Ennek az igazságnak nemcsak szubjektív értéke van, hanem ez minden élet-szférában megnyilvánul. És az erkölcsi vakságot buzgón, hazaszeretetként kultiváló népek, váratlanul és erőszakos módon fognak tönkremenni. Régebben idegen hódítók betöréseit kellett elviselnünk, rémségek és vérözön, féltékenység, intrikák és birvágy uralkodtak. De a nép lelkét mindez nem érintette mélyében, mert a nép mint egész, nem vett aktív részt ezekben az üzemekben. Ezeket a dolgokat csak egyesek becsvágya hozta létre. A nép maga, mivel e kalandok alacsonyrendű és bűnös oldaláért minden felelősségtől mentes volt, ebből csak azt az

erkölcsi hasznót meritette, hogy megingathatatlan jobbágyi hűsége által, a becsület iránti kötelességében való feltétlen odaadás által, készsége által, hogy magát egészen föláldozza és a halállal és veszedelemmel szemben félelmet nem ismerése által, a hősiességre és emberségre való képességeit még jobban kifejlesztette. Ezért a nép szívében élő eszményeket, a királyok és hadvezérek váltakozó politikája nem veszélyeztette komolyan. De most, amikor a nyugati civilizáció szelleme uralomra jutott, az egész gyermeki népben minden eszközzel a történelem félig vagy egészen hazug beállításával a gyűlöletet és becsvágyat táplálják, idegen népekről hamis képzeteket keltenek és ellenük barátságtalan érzéseket gerjesztenek, eseményeket, amelyeket az emberségességért mielőbb kellene felejtetni, erősen az igazság rovására emlékiratokba rögzítenek és így állandó és komisz fenyegetésekkel árasztják el szomszédaikat és az idegen népeket. Ez az emberségességnek forrásaiban való megmérgezését jelenti. Ez legnagyobbjaink és legjobbjaink eszményeinek elértéktelenítését jelenti. Ez az önzés óriás bálványképeinek valamennyi nép számára való felállítását jelenti. Elfogdhatunk minden egyebet a természettudomány kezéből, csak az erkölcsi halálnak ezt az elixirjét nem. Ne gondoljátok egy pillanatra sem, hogy az a veszedelem, amelybe más népeket juttattok, benneteket nem fog megfertőzni és hogy a magatok körül elvetett ellenségesség minden időkre védőfal lesz a számotokra! Ha egy egész nép szellemét annak felsőbbségére való határtalan hiuságával töltik meg, ha arra tanítják, hogy büszke legyen erkölcsi tompultságára és jogtalanul szerzett gazdag-

ságára, ha állandósítják a legyőzött népek megáláztatását győzelmi jelvények közszemlére tételével s azoknak, iskolákban való, — a gyermekek szívét megvetésre nevelő — használata által, úgy a Nyugatot egyre mélyebbre, egész életmagváig harapódzó romlottságában utánozzák.

Életünk fentartásához szükséges tápnövényeink évszázados gondos kiválasztás és ápolás eredményei. De azok a növények, amelyeket életnedvvé nem hasonítunk magunkba, nem szükségelik egész emberöltők türelmes gondozását. A gaztól nem könnyű megszabadulni, de könnyű állandó hanyagság árán a tápnövényeket újból elvadulni hagyni. Így a földetekhez oly jóságosan hozzáilleszkedett és életetekkel és embérségtekkel annyira egybenőtt kultúra sem csak a korábbi időkben kívánta meg a szorgalmas forgatást és gyomlálást, hanem még most is gondos munkát és éberséget kíván. Az, ami csak modern, mint a természettudomány és a szervezés, átültethető; de az, ami az ember lényegéhez tartozik, annyira finom szálakkal él és oly sok mélyrenyomuló gyökere van, hogy elpusztul, ha földjéből kiszakítják. Ezért aggaszt engem, ha a Nyugat politikai eszményeit durva kézzel a magatok eszményeire préselitek. A nyugati politikában az állam absztrakt fogalom és az emberek hasznossági principiumra alapított szövetsége. Mivel az ilyen civilizáció nem az érzésbe gyökeredzik, ezért kezelhető oly veszedelmesen könnyen. Egy félszázad elegendő volt a számotokra, hogy megtanuljátok uralni ezt a gépet és ma már akadnak köztetek emberek, akik ezt a gépet jobbankedvelik, mint a népetekkel együtt született és általatok évszázadokon át ápolt élő eszményeket.

Gyermekek ők, akik a játék hevében azt hiszik, hogy jobban szeretik játékszereiket, mint anyjukat.

Ahol a legnagyobb az ember, ott öntudatlan. Közösségérzéstékből fakadt kulturátok egy egészséges élet mélyébe gyökeredzik, ahova az önmegfigyelés fürkésző tekintete már nem ér el. De egy tisztára politikai összetartozandóság feltétlenül tudatos és mint a támadókedv hirtelen kitörő láza jelentkezik, ahogy az most lelketeket erőszakosan hatalmába is kerítette. És az idő elérkezett ahhoz, hogy felrázassatok a teljes tudatosságig, hogy igazi életforrásaitokat mielőtt még késő volna, kellő időben megismerjétek. A mult Isten ajándéka volt, a jelent magatoknak kell megválasztanotok.

Ezért ezeket a kérdéseket kell intéznetek magatokhoz. Hamisan értettük meg a világot és hozzá való viszonyunkat az emberi természet tudatlanságára építettük-e? A nyugati ösztönnek van-e igaza, mely az egész emberiség elleni bizalmatlanság fala mögött akarja nemzeti javát felépíteni?

Valahányszor Nyugat egy keleti nép fölvirágzásának lehetőségeiről beszélt, mindannyiszor félelmet kellett éreznetek. Ennek alapja az, hogy a hatalom, amely Nyugat uralkodását lehetővé teszi, gonosz hatalom. Amíg a Nyugat ezt a hatalmat egyedül a maga oldalán érzi, biztonságban van, a világ többi népe pedig reszket. Európa jelenlegi civilizációja, ha élni akar, igyekezzék az ördögöt és annak fegyvereit kizárólagos szolgálatába fogadni. Egész háborus készülődése és diplomáciája ezt a célt szolgálják. De mindezek a gonosz szellem elűzését szolgáló ritusok a külső boldogulás útján csak az örvény

széléhez vezetnek. Nyugat, Isten világára szabadított rémes furiái, vissza fognak térni urukhoz, őt magát fogják fenyegetni, mindig rettenetesebb fegyverkezésekre fogják hajszolni és ez nem fogja nyugtátni, el fog felejtetni mindent s nem fog tudni egyébire gondolni, mint a másoknak okozott veszedelmekre, amelyeket önmaga számára idézett föl. Ennek az ördögi politikának áldoz fel más országokat. Amíg a hullák frissek, a ledurungoltakból táplálkozik és meghizik rajtuk, de végül is rothadni kezdenek majd és megkezdik bosszumüvüket. Messze elterjesztik tisztátalan anyagaikat s megmérgezik a belőlük táplálkozók életerejét. Japánnak minden emberiben való gazdagsága meg volt, a szépségekért való lelkesedése, csodálatraméltó ereje az önuralomban és abban, hogy lényét a művészetben és hősiességben kifejezésre juttassa; mégis a nyugati népek mindaddig nem tanusítottak tiszteletet vele szemben, amíg meg nem mutatta nekik, hogy az ördög vérebeit nemcsak Európa kutyaólaiban, hanem Japánban is tudják szelidíteni és az emberek nyomoruságával etetni. Csak akkor ismerik el Japán egyenjogosságát, ha tudják, hogy Japán is bírja a pokol zsilipjeit megnyitó varázskulcsot, hogy bármikor módjában áll ezt a szép földet annak áradatával elborítani és a világ pusztulása közepette saját melódiájára képes eltáncolni a gyilkosság, fosztogatás és asszonybecstelenítés pokoltáncát. Mi tudjuk, hogy az erkölcsileg még éretlen ember csak attól az Istentől tart, akinek álnokságát féli. De vajjon ez az ember eszménye, amelyre büszkén fölnézhetünk? Ha az évszázados civilizáció után a népek úgy félnek egymástól, mint

az éjszakában zsákmányért kóborló vadállatok, ha ajtóikat barátságtalanul elzárják és csak támadás, vagy védekezés céljából verődnek össze, ha kereskedelmi - állami és fegyverkezési titkaiakat barlangjaikban elássák, ha az ugató kutyaikat a másik husával akarják lecsendesíteni, ha biztonságukat csak az emberiség kívülük való részének gyöngeségében találják meg, ha gyöngébb népeknek jobb kézzel vallást kínálnak és balkézzel megrabolják őket — van-e ebben valami olyasmi, ami követésre ösztökélhetne bennünket? Egy ilyen civilizáció szelleme előtt hajtsuk meg térdeinket, amely széles mozdulatokkal az egész világon a félelem, a rablási vágy és bizalmatlanság és a békeszeretetéről, jóakarataról és az általános testvériségről szóló kenetteljes hazugságait veti el? Vajjon szivünkben a bizalmatlanság érzése nélkül siethetünk Nyugat vására, hogy ott örökségünket ezekre a külföldi termékekre cseréljük be? Tudom, mily nehéz ismerni önmagunkat és a részeg férti dühöngve lehazudja részegségét. Maga a Nyugat is gonddal nézi veszteségeit és gyógyszereket keres. De olyan, mint a dözsölő, akinek nincs szive ahhoz, hogy evésben való mértéktelenségét feladja, és aki balgán abba a reménybe kapaszkodik, hogy emésztési fájdalmait orvosszerekkel meggyógyíthatja. Európa nem hajlandó embertelen politikáját és ezzel járó alacsonyrendű szenvedélyeit feladni, csak a rendszer változásában hisz és nem a sziv átalakulásában.

Mi szívesen befogadjuk gépeit, de nem szivünkkel, hanem csak agyunkkal. Ki fogjuk próbálni őket és szérüket építettünk számukra, de otthonunkba

és templomainkba nem engedjük be őket. Vannak népek, akik az általuk leölt állatokat szentnek tartják; ezektől a népektől vásárolhatunk húst, ha éhesek vagyunk, de a kultuszt nem vesszük át tőlük. Nem mérgezhetjük meg gyermekeink szívét azzal a babonával, hogy: az üzlet üzlet, a háboru háboru, a politika politika. Tudnunk kell, hogy az üzlet több kell hogy legyen az ember számára pusztán üzletnél és ugyanígy a háboru és politika is. Nektek meg volt a saját iparotok Japánban s hogy ez mily szigorúan becsületes és jó volt, azt látni gyártmányaitok finomságán és tartósságán, a bevásárlásnál alig észrevehető egyes részletek lelkiismeretes kiállításán. De a világ ama részéből, ahol az üzlet üzlet, és ahol a becsületességet emellett csak mint legjobb politikát követik, előzönlette országokat a csalás hullámárja. Nem szégyeltétek magatokat, látva, mint ragasztják be a reklám-cédulák hazugságokkal és tulzásokkal nemcsak az egész várost, hanem azok a zöld mezőig, — ahol a falusi végzi becsületes dolgát — és a dombok csucsaira, amelyek a reggel első tiszta fényét köszöntik, is eltolakszanak? Amíg a kereskedelem, politika és hazafiság nevében való hazugságok büszkén hivalkodnak, az életünkbe való állandó behatolásuk elleni minden tiltakozás, igaz emberhez méltatlan szentimentalizmusnak számít, addig nem nehéz a becsület iránti érzékünket és finomságérzetünket állandó horzsolással letompítani.

És oly mélyre süllyedtünk, hogy azokat a hőseket, akik még életük árán sem szegték volna meg szavukat, akik elvetendőnek tartották az embert

alávaló előnyökért megcsalni, akik még a harcban is többre becsülték a vereséget a becstelen győzelemnél — olyan utódok követték, akik a hazugságok buzgó szolgálói és ezek révén nem szégyenlenek előnyökre szert tenni. És ezt a »modern« szó varázsa teszi. De ha a tiszta hasznosság modern, úgy a szépség örökkévaló, ha az alacsonyrendű önzés modern, úgy az emberi eszmények nem új találmányok. S nekünk meg kell győződve lennünk a felől, hogy bármilyen modern is az a technikai készség, amely az embert a gépekért és módszerekért megszabdálja és elnyomorítja, megöregedni ez még sem fog. De mialatt megkiséreljük magunkat Európa önhittsége és a magunk elvakíttatása alól felszabadítani, könnyen az ellenkező hibába eshetünk és a Nyugattal szemben való általános bizalmatlanságunk révén szemeinket könnyen elzárhatjuk az igazság elől. Ha kiszakadtunk valamely tévedésünkből, úgy a csalódás visszahatása mindig pontosan oly messzire hajt bennünket a valóságtól, mint hivésünk első lendülete. Meg kell kísérelnünk, hogy normális lelkiállapotunkat megőrizzük, amelyben a fenyegető veszedelmet világosan láthatjuk és elkerülhetjük, anélkül, hogy a veszedelem oka iránt igazságtalanok lennénk. Természetünk olyan, hogy könnyen hajlandók vagyunk saját pénzével fizetni Európának és megvetést megvetéssel, gonoszat gonosszal kiegyenlíteni. De ez megint csak Európa egyik legkomiszabb jellemvonásának utánzását jelentené, amelyet a népekkel szemben sárga vagy vörös, barna vagy fekete fajokra való megjelölésével tanusít. (Ez különben az a pont, amelynél mi keleti népek is be kell hogy

ismerjük bűnösségünket. Mert azáltal, hogy egyes különös vallásu, színü és osztályu emberekkel a legnagyobb megvetéssel és kegyetlenséggel bántunk, mélyen megsértettük az emberiséget.) Csak azért, mert a hatalom pusztá megpillantására behódoló tulajdon gyöngeségünket féljük, kíséreljük meg ezt, egy a Nyugat igazi valója iránt vakká tevő másik gyöngeségünkkel fölcserélni. Csak akkor védekezhetünk hathatósan az alacsonyrendű és zsákmányéhes Európa ellen, ha a jó és nagy Európát igazán megismertük. Az emberi nyomorúsággal állva szemközt, ítéleteiben könnyen méltatlan lesz az ember és ha a szív szenved, elméleteinkben pesszimiztikusakká leszünk. De csak az eshet kétségbe az emberiség sorsán, aki a legsiralmasabb tehetetlenségében egy új erőt adó és a romokon új életet keltő magasabb hatalomban való hitét elveszti. Nem szabad fel nem ismernünk, hogy a Nyugatban élő lélek van, mely a mechanizmusában szellemi és emberi törvényeket nem ismerő, férfiakat, asszonyokat és gyermekeket szétmorzsoló borzalmas szervezetek ellen harcol. Élő lélek van benne, mely a nemzetnek nem tetsző népek egyszerű letiprásának szokása által érzéseit nem hagyja teljesen letompítani.

A Nyugat sohasem emelkedhetett volna oly magasra, mint ahol most áll, ha ereje csak a vadállatok vagy a gép ereje lett volna. A szívében levő isteni szenved a keze által a világon ejtett sebek miatt, — jobb természetének e fájdalmából csurog a balzsam, amely e sebeket mind be fogja heggeszteni. Mindujból harcot kezdett önmaga ellen és kezeit tehetetlen tagokká változtató köteleit megoldotta és

ha hitvány haszonért egy nagy népet karddal kényszerített arra, hogy a feléje nyújtott mérget kiigya, úgy önmagától jött rá mégis tettének tudatára és megkisérelte azt jóvátenni. Ez mutatja, hogy a látszólag sivár, terméketlen talajon az emberségesség rejtett forrásai csörgedeznek. Ez mutatja, hogy természetének igazi magva, mely túlélni képes mindeme gyávaságokat és rémségeket nem az önzés, hanem az önzetlen eszmények tisztelete. Igazságtalanok lennének Európával épügy, mint magunkkal szemben, ha azt mondanók, hogy csak hatalmának pusztá mutogatásával hálózta volna be a modern Keletet. Tul az ágyuk füstjén és a vásárok során, világlón ragyogott erkölcsi természetének fénye és az erkölcsi szabadság eszményét hozta nekünk, amelynek mélyebb alapjai vannak, mint a társadalmi szokásoknak s melynek működési tere az egész világ.

Kelet ösztönösen megérezte, hogy Európától nemcsak annak hatalmi materiális eszközeiből, hanem az ember szelleméhez és erkölcsi természetéhez tartozó belső forrásaiból is sok tanulni valója van. Európa megtanított bennünket arra, hogy a családdal és a nemzetséggel szemben való kötelességeinknél magasabbrendű kötelességeink vannak az általánossággal szemben; megtanított bennünket a törvény szentségére, mely a társadalmat függetleníti az egyén szeszélyeitől, tartós fejlődését és minden embernek minden élethelyzetben való egyenjoguságát biztosítja. Európa évszázados szenvedések és harcok közt magasan lengette a szabadság lobogóját. A lelkiismeret szabadságát, a gondolkodás és kereskedelem szabadságát, művészeti és irodalmi eszményei sza-

mára való szabadságot hirdette. Es mert Európa mély tiszteletünket megszerezte magának, ezért vált számunkra gyöngeségében és hamisságában oly veszedelmessé, mint a legjobb ételeink közé kevert méreg. Egy menekvés van még számunkra, amelyben remélhetünk: magát Európát, mint szövetségesünket felhívhatjuk saját félreértései és erőszakos tulajdonságai elleni harcra, mert hogy erkölcsi ideálját mindig magasra becsülte, ennek hanyatlását lemérhetjük és bebizonyíthatjuk neki, s így tulajdon bírósa elé állíthatjuk és megszégyeníthetjük és ez a szégyen a nemes büszkeség igazi jele.

Mégis attól félünk, hogy a méreg hathatósabb, mint az étel és az, ami ma erőnek mutatkozik, nem az egészségnek, hanem ellenkezőjének jele. Félünk, hogy a gonosz, ha ily borzalmas méreteket ölt, végzetes varázst gyakorol és ha abnormális aránytalansága következtében egyensúlyát biztosan el is veszti, úgy a bukása előtt okozott baj talán már nem tehető többé jóvá.

Ezért kérlek én benneteket arra, legyen a hit ereje és a szellem tisztasága meg bennetek, hogy beláthassátok, hogy a modern haladás a hasznosság kapcsaival összetartott és a hiuság kerekein guruló nehézkes építménye nem tarthat soká. Egész bizonyos, hogy összeütközések jönnek majd, mert a szervezet, sinein kénytelen szaladni, útját nem választhatja meg szabadon és ha egyszer kisiklik, kisiklik vele az egész kocsisor. Eljön majd az a nap, amikor rommá fog széthullani és komoly közlekedési akadályá lesz a világban. Nem látunk már most is hasonló jeleket? Nem hallunk a háború lármáján, a

gyűlölet kiáltozásán, a kétségbeesés jajján, a modern civilizáció földjén évszázadok óta felgyült és felkavart kimondhatatlan szennyen át egy hangot, amely odakiáltja lelkünknek, hogy a nemzeti önzés tornya, amely patriotizmusnak nevezi magát és az árulás zászlaját szemtelenül az égig lengeti, meg-ingott és saját súlyától taszítva, hatalmas roppanással össze fog omlani, úgy, hogy zászlója a port csókolja majd és fénye kialszik? Testvéreim, ha e hatalmas égés vörös lángjai, nevetésüket sisteregve a csillagokig hallatják majd, bizalmatokat akkor a csillagokba és ne a megsemmisítő tűzbe vessétek. Mert ha ez az égés elemésztődik és kialszik és emlékül hamurakást hagy hátra, akkor az örök fény újból Keleten fog világlni — Keleten, ahol az emberiség történetének reggeli fénye született. És ki tudja, hogy ez a nap nem-e hajnalodik már, hogy vajjon nem kelt e föl már a nap Ázsia keleti horizontján? Akkor, miként elődeim énekesei, köszöntöm majd a keleti nap reggelpírját, amely az egész világot lesz hivatva ismét bevilágítani.

Tudom, hangom gyöngé ahhoz, hogy e rohanó kor lármáján áthatoljon és hogy minden utcagyereknek könnyü felém hajitania az »impraktikus« szót. Ez rámrágad letörülhetetlenül és azt eredményezi, hogy a tiszteletreméltó emberek valamennyien elnéznek fölöttem. Tudom, miféle veszedelemmel jár a robusztus tömeg előtt manapság ideális-tának neveztetni, amikor trónok elvesztették méltóságukat és próféták anakronizmussá lettek, amikor a vásárterek lármája minden más hangot átkiabál. És mégis, amint egy napon Jokoháma város modern

dolgoktól duzzadó házsorai előtt állottam és a napot déli tengeretekben lassan lemerülni láttam, amint feküdni láttam a tengert csöndes fenségében fenyőkkel fedett halmaitok közt — amint a nagy Fudschijamat az aranyló horizonton mint egy saját fényétől legyőzött Istent elhalványodni láttam — az esti csöndön át ekkor felbuggyant hozzám az örökkévalóság zenéje, és én tudtam, hogy az ég és föld minden szépségükkel a költőkkel és ideálistákkal van, nem pedig a minden érzés iránt nyers megvetéssel eltelt piacosokkal, tudtam, hogy az ember, miután isteni eredetét egy időre elfelejtette, ismét vissza fog emlékezni arra, hogy az ég állandó érintkezésben van földjével és hogy ezt korunk rablásvágytól eltelt farkasainak nem adja oda örök prédául.

Nacionalizmus Indiában.

India igazi feladata nem politikai hanem szociális természetű. És ez nem csak Indiánál, hanem tulnyomó többségben az összes népeknél is így van. Nem hiszek egy kizárólagos politikai érdekekben. Nyugaton, a politika döntő befolyással volt az eszményekre és mi indiaiak megkíséreljük példátokat követni. Meg kell gondolnunk, hogy Európában, ahol a népek kezdettől fogva fajiságokon bajlódtak és ahol a természet a lakosság szükségleteit nem elégítette ki teljesen, a kultura önmagától a politikai és kereskedelmi aggresszivitás karakterét kellett, hogy felvegye. Mert egyrészt nem voltak belső nehézségeik és másrészt erős és rabláskedvvel eltelt szomszédokkal volt dolguk. Így egyetlen feladatukként tetszett nekik, bensőleg szorosan összetartani és kifelé megőrizni éber és ellenséges magatartásukat. Azelőtt fosztogatásra szervezkedtek, ma ugyanez a szellem uralja őket — szervezkednek, hogy az egész világot kizsákmányolhassák.

De India története korai kezdetétől, állandóan szeme előtt tartotta problémáját — a fajproblémát. Minden nép tudatában kell, hogy legyen küldetésének és mi indiaiak tisztába kell jöjjünk afelől, hogy nagyon nyomoruságos szerepet játszunk akkor, ha azért kísérelünk meg csak politizálni, mert még

nem teljesíthettük be azt, amit a gondviselés feladatunkul tűzött.

Ezelőtt, az általunk oly sok éven át megoldani kísérelt probléma előtt álltok ti is itt Amerikában. Sokan kérdezik tőlem ebben az országban, mi is van a kasztkülönbségekkel Indiában. De amikor ezt a kérdést intézik hozzám, rendszerint fölényes arc kifejezéssel teszik ezt. És én megkísértve érzem magam, hogy amerikai bírálóinknak kevés változtatással ugyanezt a kérdést tegyem föl: »Mit csináltatok ti tulajdonképen az indiánokkal és a négerekkel?« Mert velük szemben még nem lábatatok ki kasztszellemetekből. Erőszakos módszereket alkalmaztatok, hogy más fajokat távoltartsatok magatoktól és addig, amíg ezt a kérdést itt Amerikában nem oldottátok meg, nincs jogotok Indiát efelől megkérdezni.

India a nagy nehézségek dacára is tett már valamit. Megkísérelte a fajokat egymáshoz hangolni az igazi, különbségeket, ott, ahol ilyenek mutatkoznak, bántatlanul hagyni és mégis egy közös bázist találni. Ezt a bázist megtalálták szent férfaink, mint: Nanak, Kabir, Tschaitanja és mások, akik India valamennyi fájának az egy Istent hirdették.

Ha megtaláltuk a mi problémánk megoldását, úgy ezzel egyuttal a világprobléma megoldását is elősegítettük. Mert ami azelőtt India volt, ez most az egész világ. A világ átalakulóban van a technika segítségével egyetlen országgá válni. És eljön a pillanat, amikor egységeitek alá nektek is, egy nem politikai természetű bázist kell keresnetek. Ha India feladatát megoldotta, úgy ezt az egész emberiségért

tette. Es egyáltalában csak egyféle történet van — az ember története. A népek történetei csak fejezetek ebben a nagy történelemben. És mi indiaiak szívesen akarunk ilyen nagy dologért szenvedni.

Minden egyén önszeretettel van eltelve. Állati ösztönei ezért arra hajtják, hogy csak saját érdekeiért harcoljon. De az embernek vannak magasabbrendű ösztönei is: részvét és segélykészség. Azoknak az embereknek, akiknek ez a magasabbrendű erejük hiányzik és akik emiatt nem tudnak közösségre lépni másokkal — el kell pusztulniok vagy a lealacsonyodás állapotában kell élniök. Csak azok a népek maradtak fenn, és teremtetek kulturát, amelyekben erősen él ez a közösségi szellem. Így azt találjuk, hogy a történelem kezdete óta, az embereknek választanick kellett a harc és közösség, az önérdek és általános érdek között.

Korábbi történetünk idejében, amikor az egyes országok földrajzi határai csak kicsik és a közlekedési lehetőségek korlátozottak voltak, aránylag ez a probléma is kis terjedelmű volt. Elégséges volt, ha az emberek közösségi érzéseiket csak saját, elkülönült területeik határain belül fejlesztették. Ezekben az időkben az emberek egyesültek és harcoltak mások ellen. De ez a közösség erkölcsi érzése volt, amely nagyságuk igazi alapja lett s amelyen a művészet, tudomány és vallás kifejlődhetett. Ezekben a korábbi időkben a legfontosabb tény, amelynek tudatában kellett lennie az embernek, az a felismerés volt, hogy egy szűkebb faji közösségben élt. Akinek ez a tény

valóban átment az erkölcsi tudatába, ez érdemessé tette magát a történelemben.

A mai idők legfontosabb ténye az, hogy a különböző emberfajok közeli érintkezésbe jutottak egymással. És újból két ut között kell választanunk: a kérdés az, hogy a különböző népcsoportok továbbra is folytassák egymás leküzdését, vagy pedig megkíséreljenek alapot találni a kiengesztelésre és a kölcsönös segítségnyújtásra, hogy a megoldás az örök versengés vagy az összedolgozás legyen-e.

Bizonyos vagyok abban, hogy azok a népek, akik a szeretet és a népek közti szellemi egység erkölcsi erejével vannak megáldva, legkevesebbé ismernek ellenségeskedést idegen nemzetekkel szemben és a másik helyzetébe bele tudják élni magukat, én azt hiszem, hogy ezek lesznek a legalkalmasabbak arra, hogy helyüket az eljövendő időkben megőrizték, míg azok, akik a velük született ösztöneiket állandó harcra és türelmetlenségre nevelik, tönkre fognak menni. Mert ez az a probléma, amely most előttünk fekszik és magasabbrendű emberségünket ennek erkölcsi uton való megoldásával kell bebizonyítanunk. Azok a roppant szervezetek, amelyek mások megtámadását, mások támadásainak elhárítását, a másiknak féltetelésével való pénzszerzést szolgálják, ezek nem fognak segíteni bennünket. Ellenkezőleg, mérhetetlen költségeik és az élő emberiségre való gyilkos hatásaik órló sulya alatt, egy magasabbrendű kultúra nagyobbvonalú életében, erőnket komolyan veszélyeztetni fogják.

Mikor a nemzet még fejlődése kezdetén volt, a testvériség erkölcsi kulturája földrajzi határok közé volt zárva, de ekkor ezek a határok még tényleges határok is voltak.

Ma már csak képzeletben élő és valóságos határokat jelentő karakterüket elvesztett tradicionális vonalak. Így eljött az az idő, amikor az ember erkölcsi természete a legkomolyabban számolni kénytelen ezekkel a tényekkel, vagy pedig veszni hagyja magát. Az állapotok e változásának első következménye az volt, hogy hirtelen feltajtékzottak az ember alacsonyrendű szenvedélyei, a kapzsiság és a vad gyűlölet. Ha ez határtalanul tovább tart, ha e háborús fegyverkezések mindegyre a fantasztikusig és értelmetlenségig fokoztatnak, ha a gépek és rakéták füstjükkal és piszkukkal és minden förtelmükkel beborítják ezt a szép földet, úgy ez egy világégésben önkezeitől fog elpusztulni. Ezért kell, hogy az ember szeretetének és figyelő szellemének minden erejét megfeszítse, hogy egy nemcsak, a mindenkori csak töredéket jelentő egyes nemzeteket, hanem az egész emberiséget átfogó új erkölcsi rendet teremtsen. Ma, mindenkinek az a kötelessége, hogy magát és környezetét egy új világperiódus hajnalhasadására előkészítse, amelyben az ember valamennyi emberi lény szellemi egységében lelkét fel fogja fedezni.

Ha egyáltalában a Nyugat rendeltetése, hogy a mélységes lejtők e bozótjától az emberiség szellemi csúcsáig feldolgozza magát, úgy azt gondolom, hogy Isten és Emberiség e reményét beteljesíteni Amerika különös küldetése. Ti a remény országa vagytok, amely feltörekszik az adottságból. Európának meg

vannak a maga szellemi szokásai és konvenciói. De Amerika ezideig még sehol sem kötötte le magát. Meggyőződtem róla, hogy mily szabad Amerika a mult minden tradíciójától és kísérletezésekre való hajlamát mint fiatalságának tünetét tudom becsülni.

Amerika hirneve és nagysága inkább a jövőre, mint a multa alapozódik és aki világosan lát, annak szeretnie kell a jövő Amerikáját.

Amerika Kelettel szembeni feladata a nyugati kulturát igazolni. Európa elvesztette az emberiségben való hitét és bizalmatlan és beteges lett. Amerika ezzel szemben sem nem pesszimista, sem nem blazirt. Ti mint magatok is népek, tudjátok, hogy ha az ember jó, a jobbat és legjobbat képes kutatni és hogy mennél többet tud az ember, annál többnek tudására törekszik. Tradíciókkal és szokásokkal azonban ennek ellenkezője jár. És vannak szokások, amelyek nemcsak hogy tehetetlen állhatatlanságuk következtében gátló természetűek, hanem, követelők és agresszivek is. Nemcsak pusztá falak, hanem tüskés bogáncsok. Európa éveken át melengette a szokásoknak e sövényeit, amig végül sűrűn, erősen és magasan körülzárták. A tradícióra való büszkesége mély gyökereket vert szívében. Nem akarom azt állítani, hogy ez a büszkeség jogosulatlan. De mindenfajta büszkeség végül is megvakít. Mint minden mesterséges izgatószer-nél — az első hatás az életérzés emelkedésében jelentkezik, de többszörös adagnál, a tudat megzavarodik és félrevezető mámor termelődik ki. Európa szíve lassanként megkeményedett a tradícióra való büszkeségben. Nemcsak, nem tudja elfelejteni, hogy

ő a kulturált Nyugat, hanem minden alkalmat megragad, mások arcába csapni ezt a tényt, s azokat megalázni. Ezáltal alkalmatlanná lesz úgy arra, hogy a Keletnek legjavát nyujthassa mindarra, hogy a Kelet áltl al évszázadokon át felhalmozott bölcseséget a helyes szellemben fölvegye.

Amerikában a nemzeti szokásoknak és tradícióknak még nem volt elég idejük ahhoz, hogy karmos gyökereiket sziveitekbe vájhassák. Ti állandóan hátrányban éreztétek magatokat és panaszkodtatok erről, valahányszor nomád nyugtalanságtokat Európa szilárd tradícióival összehasonlítottatok; azzal az Európával, amely nagyjainak képét oly hathatósan képes multja háttérétől elkülönöbztetni. De ebben a jelenlegi átmeneti időszakban, ahol a kultura uj korszaka hallatja a világ minden népéhez egy határtalan jövő elé trombitajelét, ép ez a kötetlenség tesz majd alkalmassá benneteket arra, hogy szavát kövessétek és azt a célt, amelyet Európa elérni törekedett, de amifelé a féluton elakadt — elérjétek. Mert hatalmára való büszkeségével és gazdagságot hajhászásával utjairól letérítette magát.

Ami a jövő kulturájának zászlóvivőivé alkalmassá tesz benneteket, az nemcsak a kötött gondolkozási szokások alól való szabadsága az egyénnek, hanem történelmeknek minden bemocskoló bonyodalmaktól való tisztasága. Európa valamennyi nagy nemzetének vannak valahol áldozatai a világban. Ez nemcsak az idegen fajokkal szembeni megértéshez annyira szükséges lelki rokonszenvezést öli meg, hanem az intellektualitást is. Az angolok sohasem érthetik meg igazán Indiát, ez országról való gondo-

latviláguk önző érdekekkel fertőzött. Ha Angliát, Németországgal vagy Franciaországgal összehasonlítjuk, úgy azt találjuk, hogy Anglia tudja köztük a legkevesebb olyan tudóst felmutatni, akik az indiai irodalmat és filozófiát bizonyos foku megértéssel és alapossággal tanulmányozták volna. Ott, ahol a viszony ily abnormális és nemzeti büszkeségre és önzésre alapítottan, közönyös és megvető, ez a viselkedés egész természetes. De a ti történetetek önzetlen volt és ezért segíthettek Japánon, amikor nyugati kultúra után kívánczozott, s ezért reménykedhetik bennetek Kína is mai még soha így nem fenyegetett helyzetében. Igen, ti egy nagy jövő teljes felelősségét viselitek, mert titeket nem tart vissza szükszövü multatok. Ezért kell, hogy a föld összes népei közül Amerika tartsa legszilárdabban a szeme előtt ezt a jövőt; nem szabad engednie, hogy tekintete zavarossá váljék, és az emberiségben való hite fiatalosan erős kell hogy maradjon.

Amerika és India közt erős hasonlóság van egy dologban: mindkettőnek különböző fajokat kell egy egységbe olvasztania.

A mi országunkban megkiséreltünk valami, minden fajra nézve egyformán közöset találni, amire igazi egységük alapozódhatik. Az a nemzet, amely ezt az egységet egy tisztára politikai vagy gazdasági alapra építve gondolja el, azt fogja találni, hogy ez az alap nem elegendő. Gondolkodó befolyásos emberek felfogják fedezni, hogy miben áll ez a szellemi egység, kifogják rajzolni eszükben annak képét és kifogják nyilvánítani azt népeiknek.

Indiának sohasem volt igazán érzéke a nacionalizmushoz. S bárha kiskoromtól fogva arra tanítottak, hogy a nemzet bálványimádása szinte jobb az Isten és az Emberiség tiszteleténél, azt gondolom, mégis kinőttem ezekből a tanításokból és meg vagyok róla győződve, hogy az én polgártársaim azzal fogják maguknak Indiát igazán megnyerni, ha egy oly tanítás ellen küzdenek, mely azt mondja nekik: az ország előbbre való, mint az emberiség eszményei.

A képzett indus manapság a történelemből oly tanításokat kísérel meg elsajátítani, amelyek elődeink tanításaival ellenkeznek. Igen, a Kelet megkísérel, hogy egy olyan történelemhez alkalmazkodjon, amely egyáltalában nem saját életének eredménye.

Japán például európai módszerek átvétele révén hiszi, hogy hatalmassá lehet, de miután tulajdon örökségét elfecsérelte, csak a külső kultúra kikölcsonzött fegyvereit fogja megszerezni. Mert az nem belőle fejlődött ki.

Európának multja van. Európa erőssége ép ezért történelmében gyökeredzik. Nekünk Indiában tisztába kell jönnünk afelől, hogy nem vehetjük át egy másik nép történetét és hogy öngyilkosságot követünk el, ha a magunkét megfojtjuk. Aki életére mesterséges uton ültet rá valamit, az agyonnyomja azt. És ezért hiszem, hogy nem lehet jó Indiának, ha a nyugati kultúrával annak mezőnyén próbálkozik megmérkőzni. Ha ezzel szemben hüek maradunk a sorstól kijelölt utunkhoz, úgy mindazokért a szidalmakért, amelyekkel elhalmoznak bennünket, idővel gazdagon kárpótoltatunk.

Vannak tanítások, amelyek oktatnak és szellemi munkára tesznek képesekké bennünket. Ezek egyszerűek és haszonnal elsajátíthatók és alkalmazhatók. De vannak másmilyenek, amelyek mélyebben érintenek bennünket és életirányunkat megváltoztatják. Mielőtt ezeket elfogadjuk és értéküket a saját örökségünk ellenében megfizetjük, meg kell állanunk, és komolyan el kell gondolkoznunk. Az emberi történelemben néha oly periodusok következnek, amikor hatalmas fejlemények, erősségükkel és gyorsaságukkal, mint a tűzijátékok elvakítanak bennünket. Nemcsak otthonunk szerény lámpásait kacagják ki, hanem az örök csillagokat is. De kihívással ne hagyjuk magunkat arra ingerelni, hogy lámpáinkat eldobjuk. Viseljük el türelmesen a mostani szitkokat, és gondoljuk meg, hogy ezek a tűzijátékok ugyan fénylőn ragyognak, de nagy robbanóerejük következtében, amely erősségük tulajdonképeni magva, de egyben gyors kialvásuk oka is — nem tartósak. Végzetesen nagymennyiségű energiát és anyagot használnak föl a teljesítményükhöz és hozadékukhoz arányítva.

Eszményeink mindenképen a saját történelmünk folyamán fejlődtek ki és ha tűzijátékot akarunk belőlük csinálni, akkor ez nagyon nyomoruságosan fog sikerülni, mert ez más anyagból van mint a tettek, mintahogy erkölcsi céljai is mások. Ha azt a kívánságot gondozzuk, hogy egész valónkat politikai nacionalizmussá cseréljük be, úgy ez époly badarság, mint az, hogy ha Svájc annak a hiu kívánságnak a teljesítésére tenné föl életét, hogy az angol flottával versenyképes hajórajt építsen. Az

általunk elkövetett hiba az, hogy azt hisszük, hogy az emberi nagysághoz csak egy út vezet — amelyet fájdalmunkra Nyugat világán át látunk széles utként szaladni és amelyen a szemtelen követelődzés a csapatvezető.

Bizonyosnak kell lennünk abban, hogy jövő előtt állunk, s hogy ez a jövő az erkölcsi eszményekben gazdagokat várja s nem azokat, akik csak puszta tárgyakkal megrakottak. És az ember előjoga, hogy oly gyümölcsökért dolgozzon, amelyeket nem tud azonnal begyűjteni s életét ne a pillanatnyi eredményektől vagy akár egy óvatos, céljaiban körülhatárolt multtól engedje meghatározni, hanem a legmagasabbrendű eszményeinket magábanhordó végtelen jövőtől.

El kell ismernünk, hogy az isteni gondviselés vezette magát a Nyugatot is Indiába. És mégis jönnie kell valakinek, aki a Keletet megmagyarázza Nyugatnak és felvilágosítja, hogy Keletnek hozzá kell járulnia a maga részével a kultúra történetéhez. India nem koldusként megy Nyugathoz. És ha a Nyugat ezt is hinné, úgy mégsem tanácslom, hogy a nyugati kultúrát visszautasítsuk és büszke függetlenségben elkülönüljünk. Nem, egyesüljünk vele mélyen és bensőleg. Ha a gondviselés Angliát szemelte ki arra, hogy ezt a szövetséget, ezt a benső szövetséget, megalapítsa és vezesse, úgy én ezelőtt legalázatosabban meghajlok. Nekem nagy hitem van az emberi természetben és így azt hiszem hogy Nyugat fel fogja ismerni igazi küldetését. Keserőséggel beszélek a nyugati kultúráról, ha látom, mint árulja el a rábizottat és mint dolgozik

saját érdeke ellen. Nem szabad, hogy a Nyugat, hatalmának önző céljaira való fölhasználásával átkává legyen a világnak hanem azáltal, hogy a tudatlanokat tanítja, a gyöngéket segíti, védekezzen az ellen a veszély ellen, amely az Erőset is fenyegeti a gyöngge erőrekapása révén.

És nem kell materiálizmusát sem mint legmagasabbat és legutolsót hirdetnie, hanem fel kell ismernie, hogy szolgálatot tesz az emberiségnek, ha a szellemet az anyag zsarnoksága alól felszabadítja.

En nem különösképen egy nemzet ellen fordulok, hanem a nemzetek ellen általában. Mi egy nemzet?

Az a jelenség, amelyet egy egész nép, mint szervezett hatalom nyújt. E szervezet igyekvése állandóan arra irányul, hogy a lakosság erős és teljesítőképes legyen. De a szüntelen erősségre és teljesítőképessegre való törekvés kimeríti az ember áldozatképessé és alkotóvá tevő magasabbrendű természetének erejét. Áldozatkészsége tulajdonképeni, erkölcsi és élő céljától eltér és áttér egy a szervezet fentartását szolgáló mechanikus, élettelen, cél szolgálatába. És e cél elérésében mégis azt hiszi, hogy teljesen eleget tesz erkölcsi emelkedettségének és ezért lesz az emberiség rendkívüli veszedelmévé. Lelkiismeretében megnyugodva érzi magát, ha felelősségét áthárítja erre a gépre, amely intellektusának és nem pedig, teljes erkölcsi személyiségének alkotása. Így van az, hogy egy szabadságszerető nép, a büszkeség jóleső érzésével, s abban a tudatban hogy elvégezte feladatát, a világ egy nagy részében továbbra is fönn engedi maradni a szolgaságot,

Természetüktől fogva igazságos emberek, úgy cselekedeteikben, mint gondolataikban borzalmasan igazságtalanokká válhatnak és emellett még úgy érezhetik, hogy az embereket csak megérdemelt sorsukhoz segítik. Különben becsületes emberek anélkül, hogy tudnák, hogy mit tesznek, megrabolhatnak tartósan másokat magasabb fejlődésükhöz való emberi jogukban és emellett azzal szidalmazhatják a megrabolottakat, hogy nem érdemeltek más elbánást. Láttuk a mindennapos életben, hogy már a kis üzleti és szakmai szervezetek, mint tesznek érzéktelenné természetükben különben nem rosszembereket, és mi jól el tudjuk képzelni magunknak, hogy micsoda rombolás történik az erkölcsi életben, ha egész népek, hogy hatalomra és gazdagságra tegyenek szert, örült buzgósággal szervezik magukat.

A nacionalizmus igen súlyos veszedelem. Évek óta minden szenvedés oka Indiában. És miután bennünket egy magatartásában tisztára politikai nemzet ural és kormányoz, multunk öröksége dacára megpróbáltuk azt a hitet kifejleszteni magunkban, hogy hátha nekünk is politikai feladataink volnának.

Indiában különböző eszméket hirdető különböző pártok vannak. Egyesek politikai függetlenségre törekszenek. Mások azt hiszik, hogy az idő még nem érkezett el erre, de azt mondják, hogy Indiának az angol gyarmatok jogait kellene megkapnia. Ők, amennyire csak lehetséges, önkormányzatot akarnak.

Amikor a politikai mozgalom Indiában megkezdődött, akkor még nem voltak pártharcok, miként ma. Akkor egy párt volt, amely indiai kongresszusnak nevezte magát. Nem volt tényleges programja;

rámutatott egyes bajokra és megszüntetésüket követelte a hatóságoktól. Nagyobb képviseletet követelt a kormányzótanácsban és több szabadságot a községi igazgatásban. Csupa apróságot kért, de fölépítő eszménye nem volt. Ezért nem tudtam működéséért lelkesedni. Az volt a meggyőződésem, hogy Indiának leginkább alkotó, saját szelleméből született munkára van szüksége. És ennél a munkánál minden veszélyt magunkra kell vennünk s még az üldöző bosszuja közben is teljesitenünk kell a sors által ránk bízott kötelességünket és így szenvedésen és kudarcokon át minden lépésnél erkölcsi győzelmeket kell aratnunk. Meg kell mutatnunk a fölöttünk állóknak, hogy van erkölcsi és fizikai erőnk az igazságért szenvedni. Ha azonban magunk nem tudunk semmit sem felmutatni, akkor csak koldulnunk lehet. Kedvezőtlenül hatna ránk, ha az általunk kért adományokat mindjárt megkapnók és ismételten megmondtam polgártársaimnak ne koldulásra, egyesüljenek egymással hanem arra, hogy lehetőségeket teremtsenek szellemünk önfeláldozó képességének hatásos bizonyítására.

Amint a nép látta, mily haszontalanok az India Kongresszus felemás politikai törekvései, vesztett befolyásából. A párt megoszlott és kiváltak belőle a radikálisok, akik a kérésnek eddigi módszerét az országgal szembeni felelőség legkönnyebb feladásának módszerét — elvetették és a cselekvés abszolút szabadságáért léptek sikra. Nem volt érzékük India különös problémái iránt. Nem ismerték el azt a nyilvánvaló tényt, hogy társadalmi rendszerünk alkalmatlanokká tesz bennünket az idegen

népekkel való versenyre. Mert mi lenne belőlünk, ha Anglia valamely uton-módon kénytelen lenne elhagyni Indiát? Csak más nemzet áldozataivá lennénk. Ugyanez a szociális baj továbbra is fennmaradna. Amire Indiában törekednünk kell, a következő: meg kell próbálnunk azokkal az erkölcsi szokásokkal és eszményekkel, amelyek önbecsülésünket elvették és teljesen függetlenítették bennünket azoktól, akik uralkodnak rajtunk, a kasztrendszerrel és azzal a vak és tehetetlen szokással, hogy olyan tradíciókra támaszkodunk, amelyek manapság észszerőtlen anakronizmusokká lettek — teljesen szakítani.

Mégegyszer felhívom figyelmeteket azokra a nehézségekre, amelyekkel Indiának küzdenie kellett. Az ő problémája a világprobléma volt kicsiben. India túl nagy kiterjedésű és túl különböző fajoknak ad szállást. Sok ország van benne egyetlen földrajzi abroncsban összefogva. S ép ellenkezője annak, ami a valóságban. Európa egyetlen ország, amely sok országra van szétosztva. Így Európának gyarapodásánál és haladásánál is kettős előnye volt: a sokféleség és az egység erőssége egyidőben. India, ezzel szemben, amely a természettől sokféleséget nyert és csak véletlenül alkot egységet, mindig az első laza összefüggése és az utóbbi gyöngesége alatt szenvedett. Az igazi egység olyan, mint egy kerek golyó, magától gurul és könnyedén viszi súlyát; de a sokféleség valami, aminek sok szöglete és éle van, amit teljes erővel kell huzni és előre lökdösni. India igazolására, meg kell mondani, hogy nem ő teremttette ezt a sokféleséget, története kezdete óta,

tényként kellett azt vállalnia. Amerikában és Ausztráliában Európa azzal egyszerűsítette le problémáját, hogy az őslakosságot majdnem teljesen kiirtotta. És még ma is megfigyelhető ez az irtószellem az európaiaknál: idegeneket, ők, akik maguk is idegenekként jöttek azokba az országokba, amelyeket most uralnak, bárátságatlanul kizárnak maguk közül. De India kezdetől fogva eltűrte a fajok különbözőségét és a türelmességnek ezt a szellemét mutatta egész történetében.

Mert India állandóan megkísérelt, egy, az összes különfajta népeket összetartó és egymásközt való különbségeik megőrzését szabadon hagyó szociális egységet kifejleszteni. A kötelék a lehető leglazább volt és, amennyire a körülmények ezt megengedték, mégis szilárd. Így az egyesült államoknak valami oly szociális szövetsége jött létre, amelynek közös neve Hinduizmus. India érezte, hogy fajkülönbségeknek kell lenniök és legyenek is, akármilyen hátrányokkal járnak is ezek, és hogy a természetet sohasem kényszeríthetjük szűk, nekünk kényelmes határok közé, anélkül, hogy ezt egy napon ne kelljen drágán megfizetnünk. S idáig India helyesen is cselekedett; de nem gondolta meg, hogy az embereket elválasztó különbségek, nem olyanok, mint az örökkévaló hegyláncok, hanem együtt folynak és szaladnak az élet folyamával, formát és nagyságot változtatnak.

India kasztrendszerével elismerte a különbségeket, de nem az élet törvényét tevő változhatóságukat. Azáltal, hogy megkísérelte az összeütközéseket elkerülni, korlátokat, mozdulatlan falakat

állított, és ezáltal nagyszámu fajainak a nyugalom és rend negatív jótéteményét adta, de nem a szabad mozgás és kiterjedés pozitív lehetőségét. Érvényesülni hagyta a természetet ott, ahol különbözőségeket teremtett, de megakadályozta abban, hogy ezeket a különbözőségeket teremtő tevékenységének örök játékában ujjaformálhassa. Az élet tarkasága igazságosságra talált, de megbosszulódott az örök mozgáson. És így kimenekülve az élet társadalmi rendjéből, India önmaga élete helyett a sokrekeszes pompázó kalitkát imádja, amelybe az életet próbálta elzárni.

Ugyanez történt, amikor India a különböző, kereskedői érdekek összeütközését próbálta elkerülni. Bizonyos iparokat és hivatásokat meghatározott kasztokba sorolt. Ez azt eredményezte, hogy a versengéssel járó végnélküli gyűlölet és irigység egyszersmindenkorra megszűnt — megszűntek a versengések, melyeknek annyi borzalom jár nyomukban, s amelyek az egész levegőt hazugságokkal és csalással fertőzték meg. De India itt is figyelmen kívül hagyta az átváltozás törvényét és minden sulyát az átöröklés törvényére fektette és így lassankint a művészetet iparrá, az alkotóerőt ügyességgé sülyesztette.

Ami a nyugati megfigyelő figyelmét mégis elkerüli, az az a tény, hogy India, amikor a kasztrendszert megteremtette, a legkomolyabban és felelőségének teljes tudatában a fajproblémát úgy igyekezett megoldani, hogy minden surlódást elkerüljön és határain belül mégis minden faj megőrizhesse szabadságát. Elismerjük, hogy Indiának ez nem sikerült a legteljesebb mértékben. De egyet nektek is

meg kell adnotok: hogy a Nyugat, mely a fajok egyformasága következtében sokkal kedvezőbb helyzetben van, a fajproblémát sohasem méltatta figyelemre és hogy valahányszor ez elé a probléma elé került, mindannyiszor anélkül, hogy valami komoly megoldást keresett volna — egyszerűen megalkudott. Ezt teszi most is, amikor az ázsiaiakat az ország tengerpartjaitól — rendszeresen távoltartani igyekszik s megrabolja őket attól a joguktól, hogy itt becsületesen fentarthassák magukat.

Gyarmataitok legtöbbjébe csak azzal a feltétellel engeditek be őket, ha a favágók és víz-hordók alacsonyrendű szolgálatát vállalják magukra. Vagy elzárjátok az idegenek elől kapuitokat, vagy pedig szolgálkká alázzátok le őket. Ez a ti fajproblémát megoldó módszeretek. Bármilyen előnyei is legyenek ennek az eljárásnak, meg kell adnotok, hogy ez nem termel magasabbrendű erkölcsi motívumokat, hanem a kapzsiság és gyűlölet alacsonyrendű szenvedélyeit fejleszti. Azt mondjátok: »Ilyen az emberi természet.« India is azt hitte, hogy ismeri az emberi természetet, amikor különböző fajait kemény szociális ranghatárokkal egymástól elzárta: de mi súlyos tapasztalatok árán megtanultuk, hogy az emberi természet nem az, aminek látszik, hanem, hogy lényege a végtelen lehetőségekben fekszik. S ha vakságunkban az emberiséget szidjuk rongyos öltözetéért, úgy az egyszer csak leejti ruházatát és látjuk, hogy az istenséget gyaláztuk. Büszkeségünkben és haszonlesésünkben másoknak okozott megaláztatás visszahull saját emberségünkre és a legrettenetesebb büntetés ez, mert csak akkor érezzük, ha már késő.

Nemcsak az idegen népekhez való viszonyotokban, hanem különböző társadalmi osztályaitok egymáshoz való viszonyában sem hoztatok létre kiengesztelő összhangot. A harc és a verseny szelleme zabolátlanul futhatja útját. És mivel ez a birvágys és hatalmi téboly magzata, nem mulhat ki más-ként, mint erőszakos halállal. Indiában az áruk elő-állítása a szociális rend törvénye alá rendeltetett. Alapja az összeműködés, célja a szociális szükség-letek tökéletes kielégítése volt. Nyugaton az egyén hajtóereje a verseny és célja a gazdagságszerzés. De az egyén olyan, mint a csak hosszúsággal ren-delkező mértani vonal. Nincs szélessége és mélysége és nem tud semmit sem körülfogni és tartósan meg-tartani. És ezért szaladgál örökké keresőn és elége-detlenül tovább. Végnélküli meghosszabbíthatóságá-ban más vonalakat keresztezhet és bonyodalmakat okozhat, de mindig vékony és izolált fog maradni és soha sem fogja a teljesség eszményét elérni.

Összes testi kívánságainkban elismerünk egy határvonalat. Tudjuk, hogy ha ezt túllépjük, ez egészségünk rovására történik. De vajjon e gazdag-ságért és hatalomért sóvárgásnak nincs a halál birodalmán innen valahol határa? A materializmus nemzeti karneváljaiban nem használják-e el a nyugati népek életerejük legnagyobb részét aközben, hogy halott dolgokat teremtenek élő eszmények helyett? És igazi kultura lehet-e az, amely az er-kölcsi egység törvényét figyelmen kívül hagyja és azáltal, hogy föltartóztatlanul materiális anyagokat nyel magába, förtelmes puffadtsággá dagad föl? A szociális életben az ember megkiséreli vágyait

megzabolázni és természetét magasabb céljainak alávetni. De a gazdasági életben vágyaink a »kinálat és kereslet« korlátain kívül nem ismernek egyéb zabolákat és ezek is mesterségesen kitolhatók, úgy hogy az egyén, amennyire csak jól esik neki, odaadhatja magát szabadjára engedett vágyainak. Indiában szociális eszményeink megzabolázták vágyainkat — talán egészen elnyomták őket — Nyugaton azonban az erkölcsi célt nem ismerő gazdasági szervezetek szelleme, az embereket állandó haszonutáni vadászatra hajszolják, de vajjon nem lehet ennek valami gyógyító határvonalat szembeállítani? A szociális berendezkedésekben megvalósulásra törekvő eszményeknek kettős céljuk van. Egyrészt szenvedélyeink és vágyaink megzabolázását szolgálják és ezáltal lehetővé teszik harmónikus fejlődésünket, másrészt segítségünkre vannak abban, hogy önzetlen szeretetben embertársainkért dolgozzunk. Ezért a társadalom, az ember magasabbrendű természetéhez tartozó erkölcsi és szellemi törekvések kifejezése.

Táplálékunk teremtő, felépíti testünket; de nem így a bor, amely csak izgat. Szociális eszményeink teremtik az emberi világot, de ha szellemünk hatalomért való sóvárgásba csap át, akkor a kábultság állapotát éljük és ennek következtében egy természetellenes világot, amelyben erőnk nem egészség és szabadságunk csak elszabadulás. Ezért addig, amíg a szellem nem szabad, a politikai szabadság nem nyújthat igazi szabadságot. Egy automobil nem adhatja nekem a mozgás szabadságát, mert csak pusztá gép. Ha magam szabad vagyok, úgy az automobilt szabadságom szolgálatában fölhasználhatom.

Manapság nem szabad elfelejtenünk, hogy a politikai szabadságot élvező emberek még nem feltétlenül szabadok, esetleg csak hatalmasok. A bennünk korlátlanul dolgozó szenvedélyek a szolgaság óriási szervezeteit teremtik meg, amely szabadságnak játssza ki magát.

Akik legmagasabb célként a pénzszerzést tüzték maguk elé, anélkül, hogy tudnának róla, eladják lelküket egyesek, vagy közösségek gazdagságának.

Azok, akik bele vannak szeretkezve politikai hatalmukba és akik uralmuknak, idegen fajokra való kiterjesztésében gyönyörködnek, ezek lassankint kiszolgáltatják saját szabadságukat és emberségüket a más népek szolgaságban tartására szolgáló szervezeteknek. Az ugynevezett szabad országokban a népek nagyobb része nem szabad; a kisebbség által egy általuk még csak nem is ismert cél felé üzetnek. Ez csak azáltal válik lehetségessé, hogy az emberek nem ismerik el célként az erkölcsi és szellemi szabadságot. Szenvédélyeik óriás örvényeket kavarnak föl és ha örvénylő mozgásuk pusztá gyorsaságától megzavarodnak és elszedülnek, ezt szabadságnak tartják. De a rájuk várakozó sors biztos, mint a halál, — mert az ember igazsága erkölcsös igazság és igazi felszabadítása csak szellemében történhetik meg.

A mai indiai nacionalisták nagy többsége azt hiszi, hogy szociális és szellemi eszményeink kifejlesztésével végérvényesen elkészültünk, hogy a társadalom felépítésének munkáját már évezredek óta elvégeztük és hogy ezért most már teremtorönket politikai irányban való tevékenységre használhatjuk fel. A legtávolabbról sem gondolunk arra,

hogy jelenlegi tehetetlenségünket szociális elégtelenségekre vezessük vissza, mert nacionalizmusunk azt hiszi, hogy ez a rendszer a prófétai látnokság emberfölötti adományával és a végtelen jövőre való gondoskodás természetfölötti erejével megáldott elődeinktől, már minden időkbe bevégeztetett. Ezért mi minden nyomoruságért és minden elégtelenségért a hirtelen kívülről ránköröző történelmi eseményeket tesszük felelősekké. És ez okból hisszük mi, hogy egyetlen feladatunk a szociális szolgaság futóhomokján a szabadság politikai csodáját felépíteni. Igen, saját történetünk folyama elé akarunk gátat emelni és más népek történetének forrásaiból akarunk hatalmat meríteni.

Azok, akik közülünk abba a tébolyba estek, hogy a politikai szabadság szabaddá fog tenni bennünket, a Nyugat tanítását evangéliumként fogadták és elvesztették az emberiségben való hitüket. Meg kell gondolnunk, hogy minden oly szociális gyöngeség, amelyhez ragaszkodunk a politikában, a veszélyek forrásává lesz. Ugyanaz a passzivitás, amely következtében ragaszkodunk szociális berendezkedésünk halott formáihoz, merev börtönfalakat fog teremteni a politikában is. Az a szükkeblőség, amellyel az emberiség egy nagy részére a kisebbsértékűség nyomasztó jármát emeljük, a politikában mint zsarnokság és igazságtalanság fog jelentkezni.

Ha a mi nacionalistáink eszményekről beszélnek, elfelejtik, hogy nálunk hiányzik a nacionalizmus alapja. Ugyanazok az emberek, akik ezeket az eszményeket nagyrabecsülik, a legkonzervati-

vabbak szociális magatartásukban. A nacionalisták például ezt mondják: »Nézzétek meg Svájcot, ahol dacára a fajkülönbségeknek, a népek mégis nemzetté egyesültek.« De meg kell gondolnotok, hogy Svájcban a fajok keverődnek és összeházasodhatnak egymással, mert származásukban egyértékűek. Indiában nem így van. És ha Európa különböző nemzetiségeiről beszélünk, úgy nem gondolunk arra, hogy ott nincs meg a nemzetek közt a mi kasztjainkat annyira jellemző testi ellenszenv. Akad a világon példa arra, hogy egy nép részei, melyeknek vérüket nem szabad keresztezniök, mégis akár kényszerítik erre őket, akár zsoldért teszik, vérüket hullatják egymásért? És remélhetjük-e valaha, hogy ezek a fajok keverődését magakadályozó erkölcsi korlátok nem lesznek-e politikai egységünk akadályává?

Nem szabad továbbá azt sem eltitkolnunk magunk előtt, hogy szociális korlátozásaink még mindig oly zsarnokiak, hogy gyávává teszik az embert. Ha valaki azt mondja nekem, hogy eretneki meggyőződése van, de attól való félelmében, hogy társadalmilag száműzik, nem meri követni azokat, úgy megbocsátom neki, hogy azért, hogy egyáltalában élhessen, hazug életet él. Ez a nálunk uralkodó szociális szellem, amely már akkor is, hogyha embertársunk csak tápláléka megválasztásában elkülönbözik tőlünk, arra hajt bennünket, hogy életét teherré tegyük a számára minden bizonnyal jelentkezni fog politikai szervezeteinkben is és végül is oly kényszergépeket fog termelni, amelyek minden értelmes különbséget és vele minden valóságos életet felfognak örölni. És a

zsarnokság a politikai életben elkerülhetetlen hazugságokat és képmutatásokat még csak fokozni fogja. A szabadság pusztá neve oly értékes volna, hogy érte feláldozzuk erkölcsi szabadságunkat?

Kicsapongó szokásaink hatása fiatakorunk erejének teljében nem mutatkozik mindjárt. De lassanként felemészti erőnket és ha elkövetkezik az öregedés kora, ki kell egyenlitenünk számlánkat, meg kell fizetnünk adósságainkat és csakhamar csőd előtt állunk. Ha emberségtek már alig látszik is ki a szervező hatalomért való kótyagosságotokból, Nyugaton még mindig magasan hordhatjátok fejeteiket.

Ifjusága teljében India is eltudta viselni életszerveire nehezedő szociális szervezeteinek terhét és hibátlanul benmaradt azok mellett, de ezek végül is végzetévé lettek és élő természetét lassanként megbénították. És így történt, hogy India képzett rétegeinek nincs érzékük országuk szociális szükségletei iránt. Egyenesen büszkéek szociális gerincünk merevségére, és mivel szociális szervezetünk tagjaiban az egészséges fájdalomérzés elhalt, így abban a hitben ringatják magukat, hogy minden rendben van. Ezért hiszik ők, hogy összes erőik részére a politika az egyetlen térlehetőség. Ugy csinálnak, mint akinek csontjai összezsugorodtak és hasznavehetetlenné váltak és aki megkísérel bebeszélni magának, hogy azért nem érzi testrészeit, mert, bár azok egészen helyrejöttek, de a mankók nincsenek rendben.

Ez az, amit India szociális és politikai ujjászületéséről mondani akartam. Nos valamit iparáról.

Gyakran kérdezték tőlem, hogy vajjon a brit uralom kezdete óta emelkedett-e az ipar Indiában. Meg kell emlékezni arról, hogy a brit kormány kezdettől fogva mindjárt elnyomta iparunkat és hogy ez idő óta semminemű tényleges segítséget vagy bátorítást nem kaptunk ahhoz, hogy a modern világ hatalmas kereskedelmi szervezeteivel szemben, magunkat fentarthassuk. A nemzetek elhatározták, hogy kizárólag földmivelő nép maradjunk, sőt, hogy a fegyverek használatát is örök időkre elfelejtsük. Így változik át India könnyen emészthető falattá, amelyet minden nemzet, rendelkezék bármennyire fejletlen fogakkal is, minden időben elnyelhet.

Indiának épe ezért kevés lehetősége van ahhoz, hogy az ipar területén eredetiségét kimutassa. Én, a magam részéről nem hiszek a mai kor esetlen óriás szervezeteiben. Már rutságuk ténye is mutatja, hogy disszharmóniát alkotnak az egész teremtéssel szemben. A természet nagy erőin nem rutságban hanem, szépségben nyitvánitják ki igazukat. A szépség, az a vonás amellyel, az alkotó ha művével meg van elégedve, alkotásait felruhazza. Mindazon produktumaink, amelyek a tökéletesség törvényeit gorombán megszegik és szégyentelenül, rut esetlenségükben jelentkeznek, állandóan Isten haragjának súlya alatt állanak. Ha tettünk, nem a szépség méltóságával teljes, úgy hazug. A szépség és ikertestvére az igazság kibontakozásukhoz megfontoltságot és önuralmat igényelnek. De a nyereségvágy ott, ahol terjeszkedésre talál nem ismer határokat. Egyetlen célja, előteremteni és elnyelni. Sem a szép természet, sem élő emberi lények iránt nem viseltetik rész-

véttel. Anélkül, hogy csak egy pillanatra is habozna, képes szépséget és életet szívtelenül felőrölni és pénzzé tenni. A cselekvésben való ily nyersséget elődeink, akiknek meg volt a megfontoltságuk ahhoz, hogy az emberiség eszményképét nyugodt, zavartalan tekintettel szemléljék, megvetették. Az akkori idők emberei joggal szégyelhették a csak nyereségre menő ösztönöket. De ma a természettudományok idejében a pénz, tömegének súlyával megkaparintotta magának a trónt. És ha felhalmozott kincseinek csucsairól az emberek magasabbrendű ösztöneit kigunyolja és a szépséget és az összes nemes érzéseket közelségéből száműzi, mi alávétjük magunkat neki. Mert szegénységünkben meg hagytuk vesztegetni magunkat tőle és óriás terjedelmétől legyűrt képzelőerőnk a porban kuszik előtte.

De épen ez az óriás terjedelme és végtelen komplikáltsáagai teszik alkalmatlanságának és belső gyöngeségének jelét.

Egy gyakorlott uszó izmait nem heves mozgása mutatja ki; ereje láthatatlan és tökéletes kellemességben és nyugodtságban jelentkezik. Ami az embert az állattól megkülönbözteti, a kívülről nem látható belső ereje és belső értéke. De a mai kereskedelmi kultúra nemcsak sok időt és teret szükségel, hanem teret és időt öl. Mozdulatai hevesek, hangjai hangosak és hamisak. Önmagában viseli átkát, mert az emberiséget, amelyen áll, alaktalan masszává tapossa. Pihenés nélkül, a boldogság pénzzé való átválttatásán mesterkedik. Az ember emberségét a legkisebb sarokba igyekszik összeszorítani, hogy kiadós

teret teremthessen szervezeteinek. Szégyenné gyonyolja emberi érzéseit, mert utjában állhatnak gépeink.

Mithologiánkban van egy monda, mely szerint annak, aki a halhatatlanságért önsanyargatásokat vállal Indának, a halhatatlanok Urának megkísértéseit kell kiállania. Ha elhagyja magát csábitani, el van veszve. A Nyugat évszázadok óta halhatatlanságra törekedett. India elküldte hozzá a Megkísértést, hogy próbára tegye. Ezt a hatalmas megkísértést, gazdagságnak nevezik. A Nyugat nem volt képes ellentállni és emberi kulturája beletévedt a gépszerűség sivatagába.

Ez a kereskedői szellem, barbárian rut ékszerével, az egész emberiség bosszantó veszedelme, mert a hatalom eszményét a tökéletesség eszménye fölé helyezi. Az önzés kultuszát szégyentelen mezitelenségében diadalra engedi jutni. Idegeink finomabbak izmainknál. Ha a bennünk legfinomabbtól és legérdekesebbtől elvesszük azt, ami ép finomságát védi, úgy ez tehetetlenné és gyöngévé válik. S így az érzéstelen nyers hatalom, ha vak dühvel az emberiség útjára szabadul, eléríti nyersességével az évszázados mártiromságunkban ápolt eszményeinket.

Az a megkísértés, amely végzetessé vált az erősre is, a gyöngére még végzetesebb lesz. És ezért nem tudom én itt őket Indiában szívesen fogadni, még akkor sem, ha maga a halhatatlanok Ura küldte is őket. Legyen életünk külső megjelenésében egyszerű és benső nyereségekben gazdag. Alapozzuk kulturánkat a szociális összeműködés szilárd bázisára és ne a harcra és gazdasági kizsákmányolásra. Hogy ez ma, amikor a vérünket kiszívó gaz-

dasági sárkány fogai közt vergődünk, hogyan lehetséges, ennek megoldása az összes, emberi lélekben hívó keleti népek gondolkozóinak feladata. Az ájulat és tehetetlenség jele, ha más ideológiájú idegenektől ráncszabott életfeltételeket fogadunk el. Fel kellene rásznunk magunkat és a világ erőit, úgy kellene szolgálatunkba állítani, hogy történelmünket a maga céljához, a tökéletességhez vezethessük.

A mondottakból látható, hogy nem vagyok közgazdász. Elismerem, hogy fennáll a kínálat és kereslet törvénye és hogy az ember ösztöne mindig többre törekszik, mint amennyire szüksége van. És mégis kitartok hitem mellett, hogy van valami, amit a teljes emberiség összhangjának lehetne nevezni. Aki rendelkezik vele, minden szegénysége dacára is gazdag, győző, ha le is győzik, őt a halhatatlanságba vezérel a halál, ahol szégyenét az örök igazságosság, sugárzó diadallá változtatja.

A század naplemente.

Íródott bengáli nyelven a legutolsó század utolsó napján.

1.

A század utolsó napja alámerül Nyugat vérvörös felhőiben és a gyűlölet forgószelében.

Népek meztelen önzése, örvongó, részeg mohóságban táncol csörömpölő kardok harangjátékára, az üvöltő bosszudalok közt.

2.

Mégis e szégyentelen lakmározás az örvongés legcsucsán szétfogja pukkasztani a nemzet éhes testét.

Mert eledelévé tette a világot.

S mialatt a koncot mohón körülnyaldossa, összeropantja és nagy harapásokkal elnyeli

Egyre jobban megdagad,

Mig e szentségtelen lakoma teljében az ég fény-sávja hirtelen lehajlik s átfurja baromi szívét.

3.

Láthatárod bibor világa nem békességed hajnala én szülőföldem,

Egy szörnyű holttestet hamuvá perzselő máglya visszfénye az; a nemzet halálra-lakott önzése.

A te reggeled Kelet csöndes sötétje mögött vár,
Vár türelmesen és hallgatón.

4.

Légy éber India!

A szent napfölkeltének szánt áldozatodat tartsd
készen!

Hangod köszöntse őt elsőnek és énekelj:

»Jöjj béke te Isten nagy fájdalmából
fogantott leány,

Jöjj a csendes boldogság kincsével,
A bátorság kardjával,

A homlokok szelidség-koszorujával!»

5.

Ó testvéreim,

Egyszerűségtek fehér gyolcsaiban,

Ne szégyenkeztek a büszkék és ha-
talmasak elé állni!

Koronátok az alázatosság legyen és
szabadságtok a lélek szabadsága.

Szegénységtek csupasz helyein naponta uj Istenek
trónját építve

Tudjátok a meg: az irtózatos még nem a nagy
és a büszkeség nem tart örökké.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

